

ЛІТОПИС Бойківщини

Litopys Boykivshchyny



ч. 1/53 (64) рік 1993

ЗСА -- КАНАДА

ЗМІСТ

стор.

1. <i>В Семчишин.</i>	Сторінки історії Т-ва і Музею "Бойківщина" в Самборі	3
2. <i>М. Костів.</i>	Зажевріла втрачена надія	7
3. <i>Г. Утриско.</i>	Спростовання	9
4. <i>Б. Семчишин.</i>	В с. Кульчицях відкрито пам'ятник Сагайдачному	10
5. <i>В. Семчишин.</i>	Меморіал Старий Угринів	13
6. <i>Б. Добрянський.</i>	Дещо з історії с. Унятичі	14
7. <i>І. Дибко-Филипчак.</i>	Особлива подія в Самборі	20
8. <i>І. Дибко-Филипчак.</i>	"Ще не вмерла Україна" в Стрілках	24
9.	Згадаймо тих хто впав за волю України	27
10.	Бойківські фестини в Турці	31
11.	Лист з України	34
12. <i>В. Луців.</i>	Бойківщина в повістях І. Франка	37
13. <i>Я. Сверстюк.</i>	Співи Ярослава Лесева	47
14. <i>М. Лесів.</i>	Українські говірки в ПНР	51
15. <i>М. Рішко.</i>	Одна нас мати Верховина породила	60
16.	Кореспонденція	64
17. <i>Р. Стахур</i>	Усміхнулась доля...	70
18.	Члени Т-ва "Бойківщина" – відділ Торонто – відвідали Бойківщину	72
19. <i>В. Славич.</i>	З'їзд Управи Т-ва "Бойківщина" в Гамільтоні	78
20.	Сумна сторінка	80
21.	Пресовий фонд	

На чоловічій сторінці обкладинки: бойківська церква, с. Сможе 1989р.

ЛІТОПИС Бойківщини

ЛІТОРЫС БОУКІВШНЧУНУ

Піврічник, присвячений дослідам історії,
культури й побуту бойківського племені

Склад редколегії:

Квітослава М. Кушнір, Галина Утриско, Ліда Бурачинська, о. митрат
Семен Їжик, Богдан Стебельський, Леся Шпиталь, Йосип Тереля,
Лука Костелина.



ч.: 1/53 (64)
рік 1993

ВИДАЄ ГОЛОВНА УПРАВА ТОВАРИСТВА "БОЙКІВЩИНА"
ЗСА -- КАНАДА

ЛІТОПИС БОЙКІВЩИНИ

Орган Головної Управи Т-ва "Бойківщина"

Філадельфія, Па., ЗСА

" LITOPYS BOYKIVSHCHYNY "

Semi-annual Ethnological Journal published by the

"BOYKIVSHCHYNA" ASSOCIATION

2222 Brandywine St., Philadelphia, Pa., USA 19130

АДРЕСИ ПРЕДСТАВНИКІВ:

АНГЛІЯ: п. Роман Гринаш,

43 Boardman Rd. Manchester, 8M8 6H0, England

АРГЕНТИНА: інж. Ростислав Ільницький,

s. Fonrouge 872, 1832 Lomas de Zamora, Argentina

ПЕРЕДПЛАТА

Річна передплата: \$8.00

Передплата з-поза ЗСА в рівновартості америк. валюти.

АДРЕСА

Видавництва, Редакції й Адміністрації "Літопису "Бойківщини":

"BOYKIVSHCHYNA"

2222 Brandywine St., Philadelphia, Pa., USA 19130

Телефон: (1-215) 567-3186

Printed by: Beskyd Graphics Ltd., 2559 Dundas St. W., Toronto, Ont. M6P 1X6

СТОРІНКИ ІСТОРІЇ ТОВАРИСТВА І МУЗЕЮ "БОЙКІВЩИНА" В САМБОРІ

Після розвалу Австро-Угорської Імперії Галичина потрапила під панування Польщі. З перших років польської окупації свідомо велась насильна колонізація українських земель. Одним з важливих районів де тривалий час реалізувались плани асиміляції, була велика територія Бойківщини. І це не могло не викликати супротиву української інтелігенції. Саме життя вимагало створення осередку який займався б рятунням пам'яток історії і культури, їх дослідженням, популяризацією та пробудженням свідомості народу.

У Львівському архіві зберігаються документи Товариства і музею "Бойківщина", які дають можливість простежити діяльність енергійного колективу Самбірських ентузіастів над дослідженням і популяризацією історії та етнографії бойків – найчисленнішої етнічної групи українського населення в Карпатах.

Наприкінці серпня 1927 року група місцевих викладачів гімназії, юристів і лікарів вирішила заснувати в Самборі товариство і музей "Бойківщина". Ядром цих ентузіастів були: судовий радник Володимир Гуркевич, лікар Володимир Кобільник, викладач гімназії Михайло Скорик та викладач вчительської семінарії письменник Іван Филипчак.

На загальних зборах ініціативної групи, які відбулися 15 лютого 1928 року, було розглянуто статут Товариства, розроблений адвокатом Володимиром Гуркевичем і вибрано управу Товариства в складі: голови – юриста В. Гуркевича, заступника голови – радника суду В. Курчака, секретаря – викладача М. Скотика, скарбника – лікаря В. Кобільника та виділових управи – письменника І. Филипчака, судового радника М. Івасюка і викладача А. Княжинського.

Володимир Гуркевич був головою Товариства до 1933 року, потім головував лікар В. Кобільник, а після смерті (06. 03. 1937 р.) інженер Володимир Кордуба та викладач Антон Княжинський.

Незмінним директором музею, від дня заснування аж до дня арешту (04. 11. 1944 р.), був викладач вчительської семінарії, письменник Іван Филипчак.

Основною метою Товариства "Бойківщина" було: організація музею, збір експонатів, створення нових музеїв у Галичині, опрацювання матеріалів з історії, географії, етнографії, етнології, економії, мистецтва та бібліографії Бойківщини. Результати досліджень передбачалось публікувати в пресі і організувати свій журнал "Літопис Бойківщини". Планувалось видати: Бойківський географічний словник,

Словник бойківського говору, Монографію міст і сіл Бойківщини та збудувати будинок під музей.

За понад 12-річне існування, Самбірське товариство "Бойківщина" виконало велику роботу: організувало музей, збило понад 30 700 музейних експонатів, надало допомогу в організації музеїв у Сяноці (Лемківщина 1931 р.), Яворові (Яворівщина 1931 р.), Перемишлі (Стривігор 1934 р.), Стрию (Верховина 1935 р.), Тереховлі (ім. князя Василька 1932 р.), допомагало в створенні музейних збірок в Бережанах, Рогатині, Сокалі, Станіславові, Тернополі, поновлені роботи музею в Коломиї. Консультував і допомагав самбірським ентузіастам видатний український музеолог і вчений Ілларіон Свенціцький. З ініціативи Свенціцького проводились щорічні з'їзди музеологів Галичини. На третьому з'їзді в червні 1935 року створено Комітет Українських Обласних Музеїв (КУОМ), головним органом якого став Самбірський музей "Бойківщина".

На той час Самбірський музей був визнаний найкращим серед регіональних музеїв Польщі, він був відомим і за межами Польщі. До музею прислали своїх дослідників університети Львова, Кракова, Варшави, Познаня. Відбудували музей "Бойківщина" прихильники народного мистецтва і побуту з Литви, Чехословаччини, Швеції, Югославії. Музей отримував листи з Осло, Парижу, Лондону, Праги, Відня, Будапешту, Бухаресту. Була пропозиція щодо пересилки наукових праць від Академії Наук УРСР, але уряд міста заборонив будь-які стосунки з Радянською Україною.

Від 1931 року Товариство і музей "Бойківщина" розпочали випускати збірник "Літопис Бойківщини", і до 1939 року було випущено одинадцять чисел цього збірника, в яких було надруковано 80 наукових розвідок. Крім наукових праць в збірнику друкувались рецензії, новини, хроніка та передруки матеріалів з архівів. На сторінках "Літопису Бойківщини", крім членів Товариства, вміщували свої праці такі відомі вчені як Іван Крип'якевич, Ілларіон Свенціцький, польський етнограф Іван Фальковський, археолог Ярослав Пастернак, основоположник нової Української літератури на Закарпатті поет Василь Гренджа-Донський, вчені Володимир Охримович, Іван Панькевич, Ярослав Рудницький і ін.

Великі труднощі музей відчував через відсутність приміщення. Спочатку експонати розміщувались на квартирі Володимира Гуркевича яку він винаймав у будинку судового радника Данила Стахура по вул. Тихий 1, та в помешканні і гаражі лікаря Володимира Кобільника. В 1932 році юрист Данило Стахур передав на 10 років у безплатне користування під музей чотири кімнати у своєму власному будинку (вул. Тиха,1). Товариство збирало добровільні внески на будівництво спе-

ціального приміщення під музей. Площу під забудову передало товариство "Шкільна поміч" безплатно терміном на 99 років. Головою товариства "Шкільна поміч" був щирий прихильник музею, член товариства "Бойківщина" суддовий радник Іван Козбур. Тогочасний голова товариства "Бойківщина" лікар Володимир Кобільник мріяв створити бойківський скансен до якого перенести бойківську хату з усіма забудовами, млин, тартак, кузню, олійницю та церкву з дзвіницею. Та, на жаль, все це залишилось нездійсненою мрією. В березні 1937 року помер доктор Кобільник, а в 1939 році прийшла червона орда. Після смерті В. Кобільника головою Самбірського товариства "Бойківщина" став інженер Володимир Кордуба, а пізніше викладач гімназії Антон Княщинський. В 1939 році Радянська влада ліквідувала всі товариства і спілки в тому числі і Самбірське товариство "Бойківщина", а музей було перейменовано в історико-етнографічний та перенесено в приміщення колишнього римо-католицького монастиря Сестер Бригідок в якому від 1782 року розміщувались державні установи.

Під час німецької окупації 38 особливо цінних експонатів (ікони XIII-XIV ст., наконечники вандальських списів, римські мечі, історичні картини та бойківський одяг) було вивезено німецькими окупантами і до тепер місце їх знаходження не відоме.

Після війни музей відновив роботу як краєзнавчий, але через деякий час наказом Міністерства культури УРСР від 03. 08. 1954 року Но 19-5/366 був розформований. Частину експонатів було передано музеям Дрогобича, Стрия, Львова, а більшу частину було знищено та розтягнуто по квартирах тодішніх можновладців..

Так закінчили своє понад дванадцятирічне існування Товариство і музей "Бойківщина".

Інтелігенція Самбірщини ніколи не тратила надії на відродження Товариства і музею "Бойківщина" і при першій відлизі в 1988 році самбір'яни Ярослав Припін, Йосип Кронжко, Петро Балз, Кость Куб'як, Степан Шагало, Михайло Шпак, Мирослав Шубак вийшли з ініціативою про створення культурно-просвітницького товариства, продовжувача колишнього товариства "Бойківщина". Назвати товариство "Бойківщина" ініціатори вважали за нескромність, бо початкова мета його, як вимагали тогочасні обставини, була більш політизованою. Але, для вшанування заслуг колишніх засновників Товариства і музею "Бойківщина" було названо іменем співзасновника і довголітнього голови Товариства лікаря, етнографа і археолога Володимира Кобільника. На організаційних зборах Самбірського культурно-просвітницького товариства імені Володимира Кобільника, які відбулися 31 липня 1988 р. було вибрано керівний орган товариства - раду із 22 членів. Головою Ради обрано Ярослава Припіна, заступниками – Мирослава Шубака і

Михайла Шпака, секретарем – Степана Шагала, скарбником – Петра Белза.

Було створено чотири секції Товариства: рідної мови, екологічну, фольклорно-етнографічну і історичну.

Товариство ім. В. Кобільника дало поштовх для створення осередку Народного Руху, осередок історико-просвітницької організації "Меморіал" та молодіжної організації "Січ".

Культурно-просвітницьке товариство імені Володимира Кобільника разом з іншими громадськими організаціями влаштувало "толоки пам'яті" по впорядкуванню могил відомих діячів культури, членів колишнього товариства "Бойківщина" та борців за волю України, організовувало лекції, концерти, святкування релігійних та національних свят, відродження народних традицій (коляди, вертепи, гагілки), літературні вечори-зустрічі з поетами і письменниками (Ігорем Калинцем, Романом Іваничуком, Іваном Гнатюком), творчий вечір місцевої поетеси Люби Проць, вечори пам'яті Т. Шевченка, І. Франка, В. Симоненка, О. Олеса, В. Стуса, Леся Курбаса, Ю. Шкрумеляка. Проводило роботу по висуванню кандидатур і проведенню виборів до всіх рівнів державної влади та вело пропаганду в районі і східних областях України по проведенню референдуму 1 грудня 1991 року.

Від перших днів існування товариство ім. В. Кобільника підіймало клопотання про відновлення музею "Бойківщина", що увінчалось успіхом. В грудні 1988 року Виконавчий комітет Самбірської міської Ради народних депутатів надав під музей приміщення колишнього парафіяльного будинку (побудований в 1679 році), в якому розміщувався пологовий будинок. Львівський Облвиконком в травні 1991 року створив у Самборі музейний комплекс до якого входять історико-етнографічний музей "Бойківщина", меморіальний музей Леся Курбаса та дитяча картинна галерея на правах відділів Національного музею у Львові.

Трьохрічна діяльність культурно-просвітницького товариства імені Володимира Кобільника, офіційний дозвіл на відновлення музею, та створення в Дрогобичі науково-культурологічного товариства "Бойківщина", в статуті якого передбачено координаційні функції роботою осередків, прискорили відродження в Самборі осередку товариства "Бойківщина".

26 травня 1992 року, за ініціативою автора цих рядків, зібралась група з 15 чоловік і започаткувала відродження в Самборі науково-культурологічного товариства "Бойківщина". Головою осередку обрано інженера Василя Семчишина, заступником Ігоря Білинського, секретарем Роксоляну Данчин.

Самбірський осередок науково-культурологічного товариства "Бойківщина" користується статусом Дрогобицького товариства "Бойківщина" зареєстрованим Виконавчим комітетом Дрогобицької міської Ради народних депутатів 23 квітня 1992 року № 121.

Першочерговим завданням Самбірський осередок вважає допомогу в збиранні експонатів і в організації музею "Бойківщина" та опрацювання матеріалів з історії і етнографії Самбірщини.

Михайло Костів

ЗАЖЕВРІЛА ВТРАЧЕНА НАДІЯ, АБО ВІДПОВІДЬ НА ПИТАННЯ: "ЧИ БУДЕ В САМБОРІ МУЗЕЙ "БОЙКІВЩИНА"?

Зовсім недавно на адресу нашої газети надійшов лист, автор якого просить дати, нарешті, остаточну відповідь на питання: "Чи буде в Самборі музей "Бойківщина"? Адже скільки вже про нього мовлено-перемовлено, писано-переписано, а результатів ніяких".

Я давно збирався написати статтю на цю тему. Адже втрачалася надія, на деякий час запанувала байдужість до музею. І лише тепер зажевріла якась надія, що таки буде в Самборі центр історії і культури нашого підкарпатського краю.

Насамперед почну з того, що все приміщення передано на баланс Львівського національного музею (директор Андрій Новаківський). Тепер дві організації – райсоцзабез і відділ соціального страхування, – поки вони будуть у цьому приміщенні, платитимуть гроші за оренду не жеку № 1, а музею. Хоч це і незначні суми, та все ж за рік назбираються десятки тисяч карбованців.

За останній місяць з ініціативи завгоспа музею Володимира Мароховського значно пошвидко ремонтні роботи. Зокрема, добру ініціативу виявив керуючий Самбірським РГП Василь Багрій, який виділив бригаду малярів для побілки трьох кімнат Леся Курбаса, а також бригаду столярів, які полагодили покрівлю музею "Бойківщина". Для цих потреб офірував і певну кількість оцинкованої бляхи.

Завершується ремонт лівого крила другого поверху. Тут усі роботи виконує бригада ПСРБУ (начальник Володимир Павлішевський). Залишилося виконати остаточну побілку поліпшеної якості, витриманої на стійких клейових основах, деякі столярні роботи, встановити три розсувні дверні решітки і провести світло. Щодо віконних решіток, то

вони вже встановлені. Їх виготовили кваліфіковані майстри з ДЕМЗу, за них оплачено 130 тисяч карбованців.

– Робота пожвавилась і тому, що посильну допомогу надають нам учні педагогічного і медичного училищ, – розповідає мені Володимир Марохівський. Хочу при нагоді висловити за це щиру вдячність дирекціям цих навчальних закладів.

Потім він показав мені 10 світильників і 40 плафонів, які подарували музею кооператив "Спартак-сервіс" і склозавод. Добре, якби й інші виробничі колективи міста й району могли б також прилучитися до благодійної акції.

Відрадно, що зусиллями наукового працівника Роксолани Данчин і головного охоронця музею Георгія Машури багато робиться по виявленню експонатів, які колись були в музеї, підготовки до експозицій тих, що є в даний час у нашому місті і зібрані Георгієм Машурою. Зокрема Дрогобицьким краєзнавчим музеєм повернуті акти і списки експонатів, які до 1954 належали самбірській "Бойківщині".

Багато їх тоді було передано і в Стрийський краєзнавчий музей. Але згідно з домовленістю (і є про це лист Львівської обласної Ради) значну частину експонатів буде повернуто Самбору.

Що стосується Львівського національного музею, у якому є також певна кількість цінних речей з колишньої нашої "Бойківщини", то тут немає потреби в передачі. Адже наш музей тепер є відділом Львівського національного музею Андрія Новаківського, головним хранителем Данутою Посацькою і затверджені заступником начальника управління культури п. Зогуляком. Тому в незабарі почнуть поступати експонати до музею. Насамперед ті, які опрацьовує і реставрує Георгій Машура, а згодом і інші, збір яких проводить Роксолана Данчин. З цього приводу працівники музею звертаються до всіх громадян Самбора проїнятися великою відповідальністю за повернення музею всіх експонатів, які з тої чи іншої причини є в деяких сім'ях.

Просимо повернути книги, на яких є печатка музею. Адже і при відновленій "Бойківщині" знову ж функціонуватиме бібліотека. Для цього уже зроблено перші кроки. Від спортивного товариства "Тризуб" через п. Методія Борецького надійшло з Філадельфії (США) 25 найменувань книжок. *(неправильно: прошу перечитати спростування що слідує)*¹ 750 подарувала нашому місту в дні відзначення 750-річного ювілею делегація Шевченківського району міста Києва. Це книги, автори яких проживають у цьому районі нашої столиці. Більшість з них – з автографами.

Щоб сприяти прискореному відродженню музею, в місті створено

1 Від редакції

осередок Товариства "Бойківщина", до якого ввійшли справжні активісти пошукової групи. Ініціативна група, головою якої є Василь Семчишин, заступниками М. Казан та І. Білинський, а секретарем Роксолана Данчин, готується до установчої конференції, на якій буде остаточно сформовано керівні органи Самбірського осередку Товариства. Уже відбулося п'ять засідань. Кожному із членів визначено теми написання рефератів. Це, зокрема, з історії Товариства "Бойківщина", "Просвіти", архітектурних пам'яток, боротьби УПА, шкільництво, про видатних, але мало відомих людей, зокрема Остапа Луцького, Івасюка, Курчака, про лікарів, жіноцтво, про етнографічні границі бойківщини.

На одному із засідань осередку йшла мова про конкурс на кращу емблему музею і його герб. Щодо печатки, то вона залишається в такому ж виді, якою була протягом 1927-1939 років.

Деякі слова про музей Леся Курбаса. Як ви уже знаєте з наших публікацій, в ньому працює науковим працівником Любов Тепла. Вона збрала (до речі, в багатьох містах України) багатий матеріал про нашого славного земляка. Для оформлення однієї кімнати музею придбано старовинні меблі, які реставруються на меблевому комбінаті. Правда роботи ці чомусь затягуються. Хоч про них неодноразово нагадували відповідальному за це майстру п. Цимбалу.

Крім того, музею потрібно придбати ще деякі речі. Але затримки за ними, гадаємо, не буде.

"Самбірські вісті", 27 червня 1992 р.

СПРОСТОВАННЯ В СПРАВІ СТАТТІ МИХАЙЛА КОСТІВА

В розділі, де автор говорить про бібліотеку Бойківщини, сказано, що Т-во "Бойківщина" в Самборі дістало через Методія Борецького від спортивного Т-ва "Тризуб" з Філядельфії (США) 25 найменувань книжок. Інформуємо, що книжки які були передані п. Борецьким передала Головна Управа Т-ва "Бойківщина" у Філядельфії. Крім того наше Товариство передало п. Борецьким 1000 дол. на потреби музею Бойківщини і ми дістали від Міської Управи Самбора посвідку, що вони ці гроші одержали на потреби Бойківщини.

За Головну Управу Т-ва "Бойківщина" у Філядельфії

Галина Утриско

В СЕЛІ КУЛЬЧИЦЯХ ВІДКРИТО ПАМ'ЯТНИК САГАЙДАЧНОМУ

Бойківська земля, про яку говорили, що це Богом і людьми забутий край, дала Україні чимало славних імен. В селі Кульчицях, біля Самбора, народились два гетьмани українського козацтва – Петро Конашевич-Сагайдачний і Марко Жмайло, та герой оборони Відня від татарської навали Юрій-Франц Кульчицький.

Всі славетні імена України заслуговують на добру пам'ять потомків і ще прийде час їх гідного вшанування.

11 жовтня 1992 року в селі Кульчицях було відкрито, перший в Україні, пам'ятник видатному державному і політичному діячеві, головному герою хотинської битви з татарами в 1621 році, полководцю оспіваному в піснях, славетному гетьману українського козацтва Петру Конашевичу-Сагайдачному.

Вшанувати пам'ять Великого Гетьмана спорудженням пам'ятника, вдячні потомки мріяли давно. Дослідник запорізького козацтва історик Дмитро Яворницький писав: "Сагайдачний це гігант із всіх гетьманів, найбільш достойний славного народного монумента."

В 1912 році парох Кульчицької церкви о. Дмитро Городиський і студенти Львівського університету уродженці села Ілля і Остап Кульчицькі-Дашинич організували в селі свято пам'яті Сагайдачного до 290-ї річниці від дня його смерті. Після святкових заходів відбулось народне віче на якому було вибрано комітет по підготовці до спорудження пам'ятника і розпочато збирання коштів, але цьому перешкодила війна.

Після першої світової війни польські шовіністи відкидали домагання галицької інтелігенції спорудити в місті Самборі, або в селі Кульчицях пам'ятник славному краюдину, бо не забули його невтомної боротьби за українську державу і українську церкву, за права козаків і перешкоду ополячуванню українського народу.

Не давали згоди на спорудження хоч скромного пам'ятника і після другої світової війни партійні урядники отруєні імперською бацилою великоруської державності, бо не забули розгрому Сагайдачним царських військ під Москвою.

Під час Хрущовської відлиги, в 1961 році, колишній в'язень берієвських концентраційних таборів Ілля Дашинич добився згоди Міністерства культури УРСР на спорудження бюста Петру Сагайдачному в селі Кульчицях, але не дано дозволу збирати пожертви, а тодішні обласні можновладці відмовились виділити потрібні кошти на ці цілі.

Через 10 років (1971 р.) була проведена підготовча робота для спорудження пам'ятника в Кульчицях. Молодий львівський скульптор Кулик і архітектор Величко безкоштовно розробили проект пам'ятника. Історична секція Львівської обласної організації Товариства охорони пам'ятників історії та культури дала схвальний відгук на проект, але було опубліковано замітку з світлиною макета пам'ятника в "Літературній газеті" та в тижневику "Наша культура" (Польща), але ця підготовча робота та маневр з опублікуванням про це в газетах (навіть за кордоном) не увінчалась успіхом.

Тільки в наш час, коли почала розвалюватись більшовицька імперія зла в 1989 році, розпочато збір коштів на спорудження пам'ятника, проект якого розробили львівські скульптори Микола Посікіра і Любомир Яремчук та архітектор Михайло Федик під керівництвом колишнього випускника Самбірського педагогічного училища, а теперішнього ректора Львівського інституту прикладного і декоративного мистецтва, професора, скульптора Дмитра Кравича. В першу річницю проголошення незалежності України було відлито в бронзі пам'ятник Сагайдачному на Львівській скульптурній фабриці. Гранітну підставку під пам'ятник виготовили і встановили працівники Коростишевського гранітного кар'єру на Житомирщині, декоративну чавунну огорожу відлито Бориславським ливарно-механічним заводом, благоустрій території та ремонт вулиць виконали колективи Самбірського районного шляхово-ремонтного управління і 42-гої шляхово-будівельної дільниці, але найбільший об'єм робіт і турбот ліг на плечі мешканців села Кульчиць та промислових і будівельних організацій Самбірщини.

Відкритий в Кульчицях перший в Україні пам'ятник Петру Конашевичу-Сагайдачному це дійсно народний монумент бо споруджений на народні гроші. Вносили пожертвування мешканці Самбірщини, громадські і церковні організації, промислові підприємства Самбора, Львова, Дрогобича, Борислава. Було зібрано майже 2 мільйони карбованців і купонів.

Велика дяка всім, хто доклав розуму, турбот, творчого хисту і коштів до цього народного монумента.

Вшановано також славного краянину в місті Самборі найменуванням вулиці та встановленням стипендії імені Сагайдачного в педагогічному училищі.

Самбір -- 25. 10. 1992



**Пам'ятник П. Конашевичу-Сагайдачному с. Кульчиці біля Самбора відкрито
11. 10. 92.**

МЕМОРІАЛ "СТАРИЙ УГРИНІВ"

17 серпня цього року в селі Старий Угринів Калуського району, що на Івано-Франківщині, – рідному селі славного Бойка, героя України Степана Бандери, відкрито меморіал "Старий Угринів".

До меморіалу входять руїни першого пам'ятника Степану Бандері, який було відкрито 15 жовтня 1990 р. І знищено (підірвано) невідомими особами 30 грудня 1990 р; руїни другого пам'ятника, розміщеного позаду першого, відкритого 30 червня 1991 року і підірваного 10 липня 1991 року. При висадженні в повітря другого пам'ятника був поранений кулею зі зміщенням центром член СНУМу Василь Максимчук, який охороняв пам'ятник.

Вандалів руйнування двох пам'ятників та поранення охоронця до тепер не виявлено.

До меморіалу входить також хата пароха греко-католицької церкви отця Андрія Бандери, в якій народився і провів дитячі роки Провідник Степан Бандера (в цій хаті організовано музей), і каплиця біля хати та ще одна недавно побудована хата.

На площі, огороженій парканом з чавунної відливки та вимощеній тротуарними плитами, споруджено новий, третій по черзі, пам'ятник Степану Бандері, відлитий з бронзи на Львівській скульптурній фабриці. Автори пам'ятника – львівські скульптори Микола Посікіра та Любомир Яремчук, архітектор меморіалу "Старий Угринів" – внук сестри Степана Бандери Володимири Давидюк, Зеновій Давидюк.

Посвячення меморіалу провів єпископ Сафрон Дмитерко. На святковому мітингу виступили Іван Кашуба від проводу ОУН з Мюнхена, Лев Футала – голова світового братства УПА з Америки, Омелян Коваль – від координаційного осередку українських громадських організацій західної Європи, Василь Павлик – Представник Президента в Івано-Франківській області, академік Михайло Голубець – депутат Верховної Ради України, Михайло Зеленчук – голова Всеукраїнського братства УПА, письменник Михайло Івасюк – батько композитора Володимира Івасюка, Василь Максимчук – член СНУМу, який був поранений при охороні другого пам'ятника та інші (всього 12 промовців).

Цьому величному і дорогому для кожного українця пам'ятнику Великому Провіднику, герою України стояти в віках.

Відвідайте це святе для бойківського краю і для всієї України місце.

Самбір, 10. 10. 1992 р.

ДЕЩО З ІСТОРІЇ СЕЛА УНЯТИЧІ (до 525-річчя від першої згадки про село)

З особливим хвилюванням прочитав я статтю "Унятичі", вміщену в "Літописі Бойківщини" ч. 1 (33/44) січень-червень 1981, та у третьому томі книги "Дрогобиччина – земля Івана Франка" (Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1986, с. 403-412). Авторами статті виходець з Унятич, син священника о. Павла Кікти, Степан Кікта та Павло Войтуняк. Стаття цікава, опирається на доступні авторам джерела. Але, на жаль, в ній деякі неточності, що штовхнуло мене взятися за написання невеликої статті, використовуючи досі маловивчені архівні матеріали, які містяться у фондах Львівського Центрального історичного архіву. У вищезгаданій статті говориться, що перші відомості про село Унятичі відносяться до 1531 року. Нові документи, які я знайшов в архіві, свідчать, що село є значно старішим. Так, в матеріалах Перемиського городського суду 11 травня 1467 року зроблено такий запис: "Шляхетна пані Н з Унятич повіту Дрогобицького у справі несплати грошового королівського (податку) на 14 гривен (марок) зізнала перед урядовцем Іваном Посаком".¹ А 2 вересня 1531 року, на виконання розпорядження короля Сігізмунда 1, на полі "Терпльова Верховина" королівськими комісарами було проведено розмежування і встановлення границі між королівськими селами Нагуєвичі, Ясеницею, Медвежою Волею та містом Дрогобичем і селами Дерезичіми, Лішнею, а також селом Унятицьких – Унятичами. Під цією ж датою село зафіксоване в "Актах городських і ziemських".² Із скупих архівних документів дізнаємося про деяких його землевласників у 1589 році. Приміром, Антон Ясеницький мав 3/4 лану ріллі, млин на одне колесо, корчму та город з однієї ділянки. А брати – Дмитро та Станіслав Унятицькі володіли 1,5 лана землі та городом з двох частин. Попівство мало 1/4 лану землі³ (один лан дорівнював 30 моргам = 17, 5 га). В матеріалах ревізії поселень Перемиської землі (1692) про Унятичі мовиться, що село було поділено на декілька шляхетських частин. Там зазначається кількість землі і підданих (кріпаків) в Унятицьких, Винницьких, Вислоборських, Кропильницьких, Городельських, Копистинських та ін. З цього документу дізнаємося, що в Станіслава Унятицького був лан землі і що він не мав кріпаків. Неповний лан найкращої землі належало Копистинському, а чотирьох кріпаків та неповний лан землі було у Вунницького. У Вислоборського було 7 кріпаків, корчма, млин на одне колесо.⁴ Цікаво, що у цьому документі кріпаки записані без прізвищ,

вказані тільки їх імена: Андрусь, Федько, Матвій, Сень, Павло і ін. На основі архівних матеріалів можна прослідкувати за процесом творення прізвищ. Так, в одному з документів 1787 р. натрапляємо на такі прізвища: Матвій Данько, Василь Федько, Іван Ткач і ін. А вже у 1820 році маємо новоутворені прізвища: Іван Даньків, Михайло Федьків, Василь Ткачів.

В XII столітті в Унятичах був василянський монастир, який десь на початку XVIII століття припинив своє існування, спустошений під час воєнних дій. Про те, що у 1761 році в Унятичах вже не існувало монастиря, може свідчити протест співвласників села проти Туркули Іллі, звинуваченого у присвоєнні частини землі у Варадині, яка раніше належала монастирю.⁵ До речі, топонім поле "Варадин" тепер знаходиться в зовсім іншому місці, яке ще у 1853 році називалося Приймою. А тоді поле Варадин розташовувалося праворуч від Забріддя у напрямку до Ясениці. З другої половини XVIII століття село належало поміщику Туркулі, який був власником села і в 1820 році.⁶ Слід зауважити, що про лихого поміщика Туркулу спогади збереглися в Нагуєвичах, Лішні. До цього прізвища також звертався Іван Франко.

З Йосифінської метрики (1787 р.) дізнаємося, що в Унятичах було 72 хати, панський млин, двір та панська корчма.⁷ Село у цей час вже було розташоване на сучасній території, про що свідчить названа метрика, а місцевість, де колись було село, вже тоді називалося "Старе селище". Докладних відомостей про старе село поки що не знайдено. За свідченням Францишканської метрики (1820 р.) власником села був В. Туркул. На цей час в селі нараховувалося 92 хати. У 1830 році в Унятичах було 424 мешканців, а у 1835 році – тільки 418. У 1879 р. вже було 769 осіб.⁸ Зменшення кількості мешканців в Унятичах у 1835 році пояснюється наслідками епідемії холери, яка чорною хвилею пройшла нашим краєм у 1831 році. В 70-х рр. XIX ст. в селі вже було 180 хат. За сто останніх років село зросло більш ніж удвічі (у 1992 році є 370 будинків). Варто згадати, що ні в одному із вищезгаданих документів не наводяться дані про існування в селі школи. Селяни були неписьменними, бо в Йосифінській та Францишканській метриках вони замість підпису ставили хрестик. Не знаходимо відомостей про існування школи і в "Журналах обліку земельних ділянок із зазначенням їх власників" (1853 та 1879 рр.). Школа знаходилась у хаті якогось заможного селянина і своєї ділянки не мала. Про те, що в Унятичах тільки у 1907 році збудовано муровану школу на один клас і житло для директора, дізнаємося із матеріалів організаційного засідання читальні "Просвіта" 10 травня 1908 року. В Унятицькій однокласній школі в 1912 році працювали такі вчителі – Мацюк Константин і Пілецька Олена.⁹ Поруч з існуючим приміщенням школи заняття проходили у хаті коваля

М. Білінського та селянина Гната Унятицького, а також у громадському приміщенні на Бабині – шпиталі. Добудова школи проходила в 20-60 роках.

Згадку про Унятичі знаходимо і у творах Івана Франка. Був у нашому селі відомий український письменник Богдан Лепкий, який у 1910 році намалював портрет святого Павла. Цей портрет зберігався у церковній канцелярії, коли священником був його швагер Іван Ліщинський. Не стояло село осторонь культурно-освітніх процесів, які відбувалися в Галичині в цей час. 13 березня 1908 року член філії товариства "Просвіта" у Дрогобичі о. Василь Кункевич звернувся з проською до Головного Відділу "Просвіти" у Львові про те, щоб прислати десять примірників творів Т. Шевченка для майбутньої читальні в Унятичах. Одночасно він звернувся до намісництва у Львові про дозвіл на відкриття читальні. Членами – засновниками читальні були селяни: Пантелеймон Томчак, Федір Торський, Василь Унятицький, Григорій Шурик, Михайло Хован, Ілько Братусь, Микола Добрянський, Василь Новотарський, Григорій Торський, Василь Ткачів, Гринь Шурик, Василь Хом'як. 10 травня 1908 року відбулися установчі збори, на які зібралося понад триста селян. Відкрив збори представник Дрогобицької філії "Просвіта" Ярослав Олиницький, ознайомивши присутніх з метою товариства "Просвіти". Студент з Дрогобича Мирон Конрад пояснив різницю між українцями та росіянами і звернувся із закликом горнутися під національний прапор, "бо в єдності наша сила". Олекса Сусук з Лішні розповів звідки взяли москвофіли та показав наочно, якої шкоди наносить нашому народові своєю згубною політикою ця партія. Головою читальні був обраний Пантелеймон Томчак, заступником – Павло Хом'як, а бібліотекарем – Василь Унятицький.¹⁰ Читальня містилася у хаті Пантелеймона Томчака. Тоді ж до читальні записалося 119 селян, які на свої кошти закупили декілька десятків книжок, передплатили "Письмо з "Просвіти", "Свободу", "Громадський Голос". Новоствореній читальні допомогу літературою надав Головний Відділ товариства "Просвіта" із Львова, надіславши вже 26 травня 1908 року 72 примірники книг 58 назв. Серед них були твори Т. Шевченка (в двох томах), "Історія України-Риси" м. Грушевського, "Звідки взялася і що означає назва "Русь" і "Україна", "Порадник громадський", "О заснованню спілок молочарських", "Пасіка", "Пиянство: нещастя і загибель народа" та ін. Засновники читальні покладали на "Просвіту" великі надії у справі пробудження національної свідомості та в боротьбі з неписьменністю селян. Опір діяльності читальні чинили лише москвофіли, які групувалися навколо священника Ільницького. Але серед переважної більшості селян ідеї "Просвіти" знаходили підтримку і розуміння. Кількість членів

читальні поступово зростає. Вже у 1909 році членами читальні стало понад 200 селян.

Під час першої світової війни читальня не працювала. Лише у липні 1922 року Ангеліна Тустанівська звернулася до Головного Відділу товариства "Просвіта" у Львові про дозвіл на відкриття читальні в Унятичах. Велось листування і з воеводством Львівським. Так, 17 жовтня 1924 року о. Павло Кікта, Олекса Миколайський, Дмитро Рудницький та інші знову звернулися до воеводства у цій же справі.¹¹ Тільки в кінці 1924 року читальня відновила свою роботу. Бібліотека читальні у 1925 році вже налічувала понад 150 книг. У 1926 році урочисто було відзначено дні Т. Шевченка та І. Франка. Діяльність читальні була перервана польськими властями у вересні 1929 року за фальшивими свідченнями, що ніби печатка читальні використовувалась для перепусток для вивезення краденого лісу та за участь у страйку. Понад вісім років тривало листування з різними установами: поліцією, староством, воеводством, Головним Виділом товариства "Просвіта" про безпідставність закриття читальні та про її поновлення. Вже 4 жовтня 1929 року до Головного Виділу "Просвіта" про долю читальні листа написали о. Теодор Німилевич, Микола Миколайський, Осип Ліщинський, Стефан Щурик, Мирослав Яворський, Іван Дидинський, Пантелеймон Торський, Юрій Черхавський, Євген Тустанівський та ін. Понад 20 мешканців Унятич звернулися до різних урядових установ з тією ж проською і в грудні 1937 року. Тільки 12 січня 1938 року нарешті було одержано дозвіл на відкриття читальні "Просвіта" ім. Т. Шевченка. 6 лютого 1938 року на загальних зборах читальні було обрано правління читальні, яке працювало до вересня 1939 року. Ось повний склад цього правління: голова – о. Теодор Німилевич, заступник – Микола Миколайський, секретар – Степан Стап'як, скарбник – Микола Торський, бібліотекар Юрій Черхавський, господар читальні – Марія Добрянська, член правління – Лев Унятицький. Заступники членів: Антон Крисько, Михайло Білий, Іван Щурик. Члени контрольної комісії: Мирослав Яворський, Осип Попель, Павло Собків.¹²

В липні 1927 року в Унятичах був створений гурток (тоді йменувався кружок) товариства "Рідна школа" імені Маркіяна Шашкевича. Його очолив сільський коваль Дмитро Рудницький, а секретарем обрали молодого селянина Стефана Щурика.¹³ У 30-тих роках цей гурток очолювали Микола Миколайський та о. Теодор Німилевич. До гуртка "Рідна школа" вступали ті, хто найбільше вболівав за долю національної освіти і виховання: селяни і ремісники, священник, студенти, службовці. Хоч переважна більшість членів гуртка "Рідної школи" мали заледве закінчену початкову освіту, але вони добре розуміли значення освіти для народу. Кошти на потреби товариства "Рідна

школа" збиралися на молодіжних забавах, концертах, виставах, весіллях та ін. У деякі роки гурток своїми силами утримував дитячий садок, який працював у літні місяці. Приміром, у липні-серпні 1937 року в дитячому садку виховувалось 80 дітей. Керувала садком вихователька з Дрогобича Марія Кобильник.¹⁴ Число членів гуртка поступово зросло: якщо у 1932 році було тільки 48 членів, то у 1937 р. – вже було 126. Робота гуртка проходила у важких умовах, особливо в період так званої пацифікації на початку 30-тих років. Давалася взнаки і відступність власного приміщення. Доводилося винаймати одну кімнату в Аби Ердмана. У 1934 році за 265 злотих було куплено невелику земельну ділянку для спорудження власної домівки.¹⁵ Спільною кооперативою "Єдність" приміщення було збудовано під кінець 1936 року.

У зв'язку з тим, що діяльність читальні "Просвіта" з вересня 1929 по січень 1938 року була заборонена, гурток товариства "Рідна школа" у цей час був єдиною культурно-освітньою установою села. Працювала бібліотека гуртка, в якій у 1937 році налічувалося понад 200 книг, були часописи "Рідна школа", "Наш прапор", "Шлях молоді" та ін. Добре працювали хор та драматичний гурток (керівник Євген Тустанівський). Довголітнім керівником хору був випускник дяківської школи у Перемишлі Петро Хом'як. Лише у 1937-1938 рр. хор працював під орудою Осипа Кобильника. Щороку члени гуртка "Рідна школа" організовували концерти, вистави, фестини.

Унятицький гурток підтримував тісні зв'язки з Дрогобицькою філією "Рідної школи", одержуючи від неї інструкції, анкети, літературу. Представники гуртка з Унятич часто брали участь у загальних зборах Дрогобицької філії.

Крім читальні "Просвіта" та гуртка "Рідна школа", в селі діяла кооператива "Єдність" і гурток товариства "Сільський господар". Всі вони припинили свою працю після вересня 1939 року. Культурно-освітнє життя в Унятичах не припинилося ні в часи польської пацифікації, ні під час фашистської окупації, ні більшовицького панування. В 40-50-х рр. активно працював драматичний гурток під керівництвом Володимира Федьківа. Тоді ж було поставлено не одну виставу: "Украдене щастя", "Чорноморці", "Безталанна", "Мартин Боруля", "Наталка Полтавка", "Доки сонце зійде, роса очі виїсть" та інші. А сільський хор під керівництвом дяка Петра Хом'яка у 1953 році на обласному огляді художньої самодіяльності зайняв третє місце. До речі, під час вручення нагород хорові у Дрогобицькому театрі вийшла заминка. Коли жюрі огляду дізналось, що нашим хором (пишу нашим, бо сам тоді у ньому співав) керує сільський дяк (небувале зухвальство!), то грамоту в театрі так і не вручили, а передали в село через деякий час і прислали в село нового керівника хору з Дрогобича. Але керувати вже не було ким, бо хор розпався. Нехай ці

рядки засвідчать хоч запізнiлу, добру пам'ять про Петра Хом'яка у серцях хористів різних років, в яких він пробудив любов до рідної пісні.

З села, в якому ще на початку нашого століття масова неписьменність була буденним явищем, за останні п'ятдесят років вийшло понад 50 учителів, 20 інженерів, до 20 агрономів, економістів та ряд інших фахівців. Поіменний перелік всіх дипломованих спеціалістів зайняв би багато місця, та й автор ризикує потрапити в немилість тих, чиє ім'я помилково не було б згадане, а тому обмежуюся лише загальними цифрами.

Які б бурі не проносилися над нашим селом, але основний стовбур його мешканців з глибини віків дійшов до наших днів. Корінними мешканцями Унятич є родини Унятицьких, Копистинських, Городиських, Яворських, Коблянських, Гурських, Стап'яків, Хом'яків, Хованів, Шуриків, Тустанівських, Боберських, Федькових, Соломків, Гальчаків та ін. Можливо ця стаття викличе зацікавлення не тільки моїх земляків і приверне їх до вивчення історії своїх родин, своїх сіл. Вивчаймо і пам'ятаймо історію своїх сіл, бо вона є часточкою історії нашої незалежної держави – України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.

1. Центральний державний історичний архів у Львові (далі ЦДІА у Львові) фонд 13, оп. 1, од. зб. 1, арк. 368
2. Акта гродзкі і зіемські з часу Речипосполітей. *Том XIII.*, Львів, 1888, ст. 547
3. Полска XVI wieku. Том VIII, 1-а частина. Земі Рускі, Русь червона. Варшава, 1902, ст. 38
4. ЦДІА у Львові фонд 14, оп. 1, од. зб. 258, арк. 131
5. ЦДІА у Львові фонд 408, оп. 1, од. зб. 1021, арк. 1-2
6. ЦДІА у Львові фонд 20, оп. XIV, од. зб. 247, арк. 173
7. ЦДІА у Львові фонд 19, оп. XIV, од. зб. 277, арк. 16-271
8. Володимир Гуркевич, Бойки за 100 літ у числах. – "Літопис Бойківщини", ч. 1, 1931, с. 130
9. Календар "Тижодніка Дрогобицького" ораз Шематизм і Скоровідз на рок 1913", Дрогобич, 1913, с. 67
10. ЦДІА у Львові фонд 348, оп. 1, од. зб. 5759, арк. 7-9
11. ЦДІА у Львові фонд 348, оп. 1, од. зб. 5759, арк. 15
12. ЦДІА у Львові фонд 348, оп. 1, од. зб. 5759, арк. 40
13. ЦДІА у Львові фонд 206, оп. 1, од. зб. 2530, арк. 1
14. ЦДІА у Львові фонд 206, оп. 1, од. зб. 2530, арк. 23
15. ЦДІА у Львові фонд 206, оп. 1, од. зб. 2530, арк. 11

ОСОБЛИВА ПОДІЯ В САМБОРІ

На сторінках "Свободи" й не в одних часописах та журналах нашої діаспори у чималій кількості читаємо про враження зустрічей з подіями в Україні. Кожний опис, хоч і з іншої точки зору і змісту – входить в один спільний знаменник дійсності: воскресіння волі в Україні з кошмарної неволі, що під снігами Сибіру хоронила, щоб ніхто й не знав, де замучених могила...

Ось саме про те, діставши в Самборі декілька чисел часопису "Самбірські Вісті", читаю в одному числі заголовок статті: "Ніхто й не знає, де Його могила". Це стаття авторства Романа Кортика, одного з дослідників творчости Івана Филипчака. В ній докладний опис про жорстокий кінець життя Івана Филипчака в ув'язненні: "...Його було арештовано і заслано на каторгу у Сибір. Филипчака мучили не тільки нелюдські умови існування у беріївських таборах, а щоби́льше те, що від нього відібрано перо, папір і книги. Квола, хоч і духовно багата людина не могла перенести таких тортур. 21-го жовтня 1945 року, Іван Филипчук навіки заснув на дерев'яних нарах у Тайшетському таборі Іркутської області. Так трагічно закінчила життя славна людина, якій доля ніколи не то що не всміхалася, але й по-справжньому не поверталася до неї обличчям. Доля творів письменника – така ж як і автора. Читати їх було заборонено. Кожна Филипчакова книжка, яка потрапила до рук властей, знищувалася. А ті одиниці, що збереглися у записниках Львівської бібліотеки ім. Стефаника, позначені клеймом "националистическое издание".

У тому ж дусі – передання жажіття – читаю й в статті "Гортаючи сторінки спогадів", авторства Володимира Тимчишина – голови Самбірського об'єднання Товариства української мови імені Тараса Шевченка "Просвіта". Не легко, із особливим хвилюванням читала я цю статтю, ось уривок, саме чому: "...Енкаведисти схопили його, кинули в Самбірську тюрму, мучили, допитували. Потім його перевезли в Дрогобицьку катівню. Тут відміряли йому 15 років позбавлення волі у далеких таборах Іркутії (у відомому таборі "Тайшет"). Останнім словом письменника на суді було: – Я не почуваюсь винним, бо весь вік служив чесно українському народові. Отже суд наді мною є рівночасно судилищем над нещасною долею мого народу. Я дуже вдячний вам за те, що ви "визволили" мене із рабства. І тут, на суді, мені, 73-річному дідусяві, повертає ще молодість. Ну, що ж, вдяка вам і за те...

Життя Іван Филипчак закінчив трагічно, він осліп та вмер від голоду восени 1945 року. У наш час після розпаду московської імперії, розпуску компартійних злочинців, проголошено незалежну самостійну демократичну Україну. Славне ім'я письменника Івана Филипчака повернуто українському народові. Його прекрасні історичні повісті нарешті одержав український читач".

О, так, "повернуто", а як велично і святочно. Ось уривок із тієї події повернення, що читаю в "Самбірські Вісті" в статті авторства Михайла Костіва "Повернення до рідного дому": "...Чудовий осінній день зібрав минулої неділі до тисячі самбірчан біля будинку за номером 20 по вулиці Івана Филипчака. В усіх – піднесений настрій, букети квітів. До мікрофона підходить заступник голови міськвиконкому Михайло Шпак і оголошує відкритим народне віче приурочене відкриттю меморіальної дошки на будинку, де жив наш видатний краєнин, талановитий письменник, педагог і громадський діяч, Іван Филипович Филипчак. Після відкриття і освячення меморіальної дошки до слова були запрошені: депутат Верховної Ради України М. Косів, дослідники творчості письменника – Іван Лозинський та Роман Коритко, начальник управління освіти облвиконкому Ірина Калинець, доктор медичних наук Юліан Децик, професійний фотограф із ЗСА Осип Старостяк, учень Івана Филипчака – Іван Вовчик, поет зі Львова Василь Хомик, учиниця педучилища Галина Ленько. З особливим хвилюванням слухали присутні виступ Володимира Филипчака – сина брата Івана Филипчака – Андрія та родички письменника Мирослави Малашій, які поділились своїми спогадами про родинні стосунки з сім'єю Івана Филипчака, про його велику і благородну педагогічну та громадську діяльність. Голова районної ради ТУМу Володимир Тимчишин зачитав заяву з приводу реабілітації шановного краєнина, відкриття в його будинку музею і присвоєння педагогічному училищу імені Івана Филипчака. Автор меморіальної дошки – скульптор Василь Гоголь із села Бісковичі, а відлив її на заводі "Омега" робітник Іван Кархут.

Читаю статтю за статтею й переконуюсь, що є правда Провидіння Господнього і є душі в мого народу сповнені любов'ю до ближнього, ось тими прикметами пошани й любови кермувались громадяни Самбора й околиць і прийшли так велично привітати "Повернення до рідного дому" Того, що на прохання сина Бориса й друзів, відповів: "Ні! Я не покину рідної Землі!" Дивлюсь на знімки, ось на домі тестя Тризуб, а на дошці меморіальній троянди; на вулиці, що ще так недавно називалась іменем Калініна, сьогодні Івана Филипчака, багато-багато прекрасних людей, молодь в народних строях і хор в національних одягах, той хор, що збагачував піснями святочність події. Такий то був вияв вітання й

вияв любови до свого "вчителя народу". Є ще й серед самбірчан, що пам'ятають Івана Филипчика до подробиць зовнішності його, про те читаю в статті Івана Лозинського – директора бібліотеки іноземних творів "Історичні сурми вчителя народу": "...Висока, дещо аскетична постать, часто в темно-сірому одязі, фізично імпозантна, розважна, маєстатична хода, лагідна посмішка, сповнена світлої доброзичливості й осяйної задуми на інтелегентному обличчі – таким живе у пам'яті літніх людей професор Самбірської учительської семінарії, а з 30-го року приватної гімназії і ліцею, письменник Іван Филипчик. Професорові Львівського медичного інституту Юліану Децику, тодішньому самбірському гімназистові, він запам'ятався, як людина, що шляхетністю своїх вчинків, поведінки, крокування нагадувала відомих стародавніх філософів, які вирізнялися з оточення спокійним зосередженим поглядом в далечінь, з якого випромінювалася напружена робота думки, занятої постійним обміркуванням концепції, методу розв'язки-загадки життя та його сюжетів".



Відправа біля дому в Самборі, де колись жив письменник І. Филипчик.

Серед спогадів, на сторінках "Самбірські Вісті" є спогад колишнього учня вчительської семінарії, що своїм змістом доповнює вищенаведене. У "Моє знайомство з професором Іваном Филипчиком" Іван Вовчик – вчитель і філолог пише: "Одним з найсильніших вражень

моїх студентських років було знайомство з професором Самбірського вчительського семінару Іваном Филипчаком. Пристійний, розумний, тактовний і високовчений, а товариші шепнули мені, що він українець. Професор виявився чудовим викладачем історії і географії. Лекції його були цікаві, зрозумілі й змістовні на високому науковому рівні. Він організував в семінарі гуртки істориків і картографів, краєзнавчі дослідження Самбірщини і Старосамбірщини. Професор Филипчак прожив у Самборі майже весь вік свій. Купив земельну ділянку, побудував гарний будинок, засадив садок і город, а на горищі, вдома, обладнав невеличку обсерваторію для ведення астрономічних спостережень. Крім того організував у Самборі історичний музей, в якому довгий час був директором”.

І читаю ще спогад учениці семінара, Ірини Луцик “П’ять незабутніх років”. Це про все переживре в семінарі, до заснування якого і Іван Филипчак разом з Теодором Біленьким, Волянським, о. Михайлом Юзв’яком, причинився. Вона пише, між іншим, що “...Той, кому така шана сьогодні, був дуже хороша людина, як і педагог і вихователь молоді і як громадський діяч і як хороший сім’янин. Він хотів, щоб ми були не тільки готові до педагогічної роботи, а й були добрими господарями. Тому то часто запрошував нас у гості, водив у сад, показував, як займатися тutowими шовкопрядами, як вирощувати фрукти і овочі. Був він високий, погідний, помікований, ніколи не підвищував до нас голосу. Ось таким залишився в моїй пам’яті назавжди”.

Таким і я запам’ятав тестя – Івана Филипчака з кожноденної розповіді Бориса про батька, коли ми перевидавали його твори тут, далеко поза його землею, якої не хотів покинути. Переходить всю спроможність моїх слів, щоб передати те хвилювання, те щастя і жаль, коли завдяки членам управи Самбора щастило стояти біля дому Івана Филипчака і мужа Бориса. Саме за те, що я зі сином перевидавала твори їхнього Івана Филипчака “Вчителя народу” мені зготували такий пир і біль душі. Біль бо не мені, а синові годилося би бачити, переживати радіючи воскресіння України і Батька. Але доля хотіла інакше і я сама станула на порозі дому, того дому, де день в день Сина думи туги злітали... Мене вгощали щедро посестри Союзянки; так, на жаль, без того, кому належитьс’я б та гостина. Привезла прегарний образ, вид на вулицю Замкову в Самборі, це подарунок управи міста мені. І про цю вулицю Борис згадував на кожному кроці. В Самборі я чула голос ще раз і ще раз, як Борис розказував про свій Самбір. Велика подія: вільними руками пригорнула Україна свого сина, повернула його на рідну землю, додому, з далекого Сибіру. Ось, яка сила матері-України!

"ЩЕ НЕ ВМЕРЛА УКРАЇНА"... В СТРІЛКАХ

Заступник голови Виконавчого Комітету самбірської міської Ради народних депутатів Василь Семчишин повів із Самбора до села Стрілки лікарку-депутатку, молодого депутата, вчителя середньої школи, фармацевтку Марійку і мене. Вже кілометрів декілька перед Стрілками в'їжджаємо у гори Карпати, що по той бік дороги, велично приправившись соковитою зеленню лісів, потонули в задумі. Здавалось, що й вони відчувають цю велику подію, що ось-ось відбудеться у Стрілках. Повага гір наводить й той же настрій у нас. Та враз, звернула на себе увагу церква у підніжжі гір. Неможливо було, щоб не спинитись і не зайти у церкву. Саме люди йшли на Богослужбу.

Депутат Семчишин, із неприхованою приємністю пояснює, що церква і дзвінниця за всіма зразками є в стилі бойківської побудови. Заходимо. Від множества вишиваних рушників, на образах, і престолах, мої очі розгубились, бо один від одного був краший рушник. Присутні навколішках і я стаю навколішки теж. Тільки молитва не вкладається, бо захоплення заволоділо увагою і зосередженням. Проте потішаюся, що таке захоплення – це також свого роду молитва – віддання пошани цій красі, що стала виявом добірних прикмет душі мого, українського народу! Адже руки є лиш виконавчим знаряддям у вишиванні тих узорів... Поруч церкви – висока могила у присвяті поляглим за волю України, на ній хрест і прапор. Від'їжджаючи злинув мій погляд ще раз у сторону церкви, бо вона й довкілля її натякали на чарівний малюнок – малюнок з національно-святої книги. Під подувом вітру лопотів прапор – переключувався із золотом сонця і ласками блакиті... І гори, і церква і співи народу у ній, злились у величну симфонію, що настроєвістю приготувляла нас до подій, які відбуватимуться у Стрілках.

До Стрілок, мов на прощу, з'їхалось пребагато народу. Всі у вишиваних сорочках, а в народних одягах виконавці концерту. На будинку прапор, мов жар-птиця лопоче крилами, птиця волі! Починаю нашвидку розмову з людьми в авті, щоб впевнитися, що це дійсність, а не привид стуженої роками-роками мрії. Так – це дійсність! Це, від дітей передшкілля до студентів училищ і університетів, всі прийшли, як виконавці хорів, щоб вперше, у вільній Україні, віддати гідну пошану авторові музичної творчості гимну України Михайлові Вербицькому. Питаю чому саме у Стрілках? У поясненні почула, що у Стрілках о. Вербицький був два роки парохом, а старші віком люди у народних переказах зберегли повір'я, що саме в Стрілках почалась мелодія гимну "Ще не вмерла Україна". За словами д-ра філологічних наук у Києві

Федора Погребенника: "Волелюбний дух українського народу, його прагнення до незалежності, ніколи не зникали". Сьогодні маркантний приклад правди, що її сказав д-р Погребенник. У книжечці, яку я отримала декілька тижнів перед моїм виїздом в Україну, все це, що д-р Погребенник описав, бачу й чую сьогодні у Стрілках. Зміст книжечки важливий ще і тим, що видана, перед першим грудня, 15-го жовтня 1991 року. Книжечка п. з. "Ще не вмерла Україна". Включно з тим поняттям, яке пояснює автор далі, що "Патріотично-національний, мученицько-страдницький хорал "Ще не вмерла Україна" створений діячами культури Наддніпрянщини і Галичини – який понад століття одухотворявав національно-духовні поривання народу до своєї суверенності". Наголос цього, саме був у слові депутата з Івано-Франківського. Мені щастям долі судилось побачити й почути те "поривання", ту могутню силу, яка мов дужі хвилі ріки, проривались з-під оков льоду. Я бачила і чула той стихійний розмах до суверенності у звеличанні автора мелодії Михайла Вербицького. Цієї мелодії, що передає слова Павла Чубринського, який народився у Борисполі, біля Києва.

Заля була виповнена народом по самі вінця. Мені, як гості, призначили місце біля директора-емерита, школи в Стрільбичах, Івана Вовчика, колишнього учня мого тестя Івана Филипчака. Саме від нього я там довідалася, що школа в Стрільбичах горується до належного проголошення її іменем Івана Филипчака.

На сцену виходить хор, під диригентурою Добромилського і у добірному виконанні чуємо: "Буде ім'я Господнє", музика Вербицького та "Да ісповняться" і "Достойно есть". Відтак другий хор – виконавці: Старо-Самбірські вчителі середніх шкіл, відтак хор з Хирова і ще хори із довколишніх сіл Бойківщини. Поміж виконанням пісень хорів, слухаємо доповідь молодого, у вишиванці, аспіранта Ужгородського університету Василя Кириці. Він у доповіді зупиняється над життям, від найперших років дитинства, композитора о. Михайла Вербицького (1815-1870 р.). Завдяки духовому проводові Єпископа Снігуцького, який взяв малого Михася під свою опіку, в той час, коли його мати одружилася вдруге. Розгортався здібного юнака Вербицького світогляд, який сприяв у вияві прикмет його душі та проклав стежку до священничих студій в Перемишлі, відтак у Львові. Музичну освіту здобував у Відні. Вже, як композитор багатьох, багатогранних музичних творів, зосередив свою увагу на композиціях церковного змісту, якими прославив велич Всетворця. Поруч церковних творів розхвалював і національні вартості, саме у тому циклі заговорив "Заповіт" Тараса Шевченка в композиції музики Вербицького.

Зміст доповіді у Стрілках я старалась передати, як завершення його, своїми словами. Після доповіді ще слідували дальші виступи хорів.

Звернули на себе увагу жінки-хористки, виступаючи з дуже змістовно-вибагливим приміненням китиць калини, на чорних довгих спідницях; влучний переплет краси стрілецьких пісень із символікою – червоною калиною. Та назавжди незабутнім залишиться те зворушення, що спричинили діти: із складеними до молитви рученятами, діти передшкілля та першої кляси навчання, у повазі виходили на сцену, кожне чемно ставало на своє місце; дівчатка напереді, хлоп'ята за ними. Діти своїми вишиваними сорочинками, віночками зі стрічками, завітчали сцену мов квіти української землі! А, вже, коли залунала їхня пісня "Отче наш" і "Шануймося, єднаймося" і ще багато у тому ж дусі, тоді зворушення присутніх на залі перейшло у таку тишу, що можна було почути, як сльози хвилювання, не одному з очей покотились, на які і я щедро собі дозволила. Слухаючи ті голосочки, що на жайворонків, то на солов'їв переходили полинули мої думки у благанні, щоб Господь благословив ті складені до молитви рученята, (вони ж донедавна цього не могли...), щоб вони вирости на такі одиниці, які зуміють "шануватися й єднатися" і будувати і берегти волю суверенної України. Та, щоб вчинки тих рук прославляли о. Михайла Вербицького і Павла Чубинського з покоління в покоління.

Коли хор молодих юнаків почав "Не пора, не пора" та "Боже Великий, Єдиний" – всі на залі, встаючи з місць, злились в унісон і злучились голоси у величний хор душ народу.

Перед від'їздом до Самбора стрінула я мале дівчатко, те, що склавши до молитви рученята співало. На мої запити воно привітно відповідало, що називається Оксанка, та що ходить до першої кляси і що вона знає, що сьогодні є велике свято о. Михайла Вербицького, бо так мама і тато сказали. Відтак вона запитала мене: "А, ви чому питаєте? Ви що, не знаєте, хто є о. Вербицький? Йой, то не гарно, але ви певно дуже вже старенька та й забули".

Всього, але такого кінця нашої розмови я аж ніяк не сподівалася. Який прекрасний кінець! Як сповнив мою душу вірою і надією, що Оксана не тільки мене, але й буде соромити своїм "йой, то не гарно" всіх, хто не знатиме ким був для народу України о. Михайло Вербицький. Наголосом краси концерту свята були слова Оксанки, бо впевняли, що росте українка на українській Бойківщині!

Ще стрінула мене на залі молода журналістка зі Самбора Світляна Питула. Вона спитала мене про мої враження з відзначувань. Журналістка теж додала, що знає, що ця школа, що буде називатися іменем Івана Филипчака, була місцем, де часто заходив туди до Стрільбич письменник і свої твори там писав на підставі Опатівського Літопису. Нашу розмову вона записувала на стрічку, так як і всю програму концерту і слова депутата Семчишина, коли вітав кожний хор і вручав

грамоти від управи міста Самбір, як винагороду за участь у першому здвигові такого свята. Просила мене молода журналістка, щоб я приїхавши до Америки, поділилась своїми враженнями про те, "велике свято", яке вона в радіо в Самборі передаватиме, а і до Києва вишле стрічки із цієї події. Просила тому, щоб всі брати і сестри в діаспорі знали, що ми не забули "Ще не вмерла Україна"! Я обіцяла, розповісти про голоси свободи в Україні в нашій "Свободі"...

ЗГАДАЙМО ТИХ, ХТО ВПАВ ЗА ВОЛЮ УКРАЇНИ

Повертаємо із забуття події, факти, імена. З болем у душі осмислюємо сторінки нашої трагічної історії. Не перестаємо дивуватись безмежному терпінню людей, які, зазнавши таких непомірних втрат у роки національно-визвольних змагань за свою волю, розстрілюваних і катованих енкаведистами, перейшовши крізь пекло сталінських таборів, знаходять силу на прощення і не кличуть до помсти, а благають лише одного – Правди про себе, свою історію і про більшовицький окупаційний час. Про те, чому ми приречені на довгі роки розшукувати, розкопувати і перезахоронювати, висипаючи щораз свіжі могили. Про те, чому ще дотепер не знаємо, де шукати багатьох.

Шукаємо слідів своїх загублених рідних, вчитуючись у кожний рядок газетних публікацій з надією натрапити на знайоме прізвище. Може і в цьому матеріалі читач знайде чиїсь сліди і допоможе вийти на слід Михайла Соболяка, якого протягом 45 літ не може знайти дочка. З родини Соболяків чудом врятувалася лише Дарія, яка після втрати цілої родини і чоловіка на довгі роки мусіла "згубити" і своє ім'я, і своє прізвище. З чужим прізвищем живуть і її син, і троє внуків.

У гірському селі Яблунів, що на Турківщині, багато людей старшого покоління пам'ятають директора сільської школи Михайла Соболяка і його дружину Ірину – вчительку. Обоє Соболяків не лише навчали грамоти сільських дітей, а й провадили велику культурно-просвітницьку роботу. Михайло був сином будівничого майстра Адама з с. Киданці, Збаразького повіту, на Тернопільщині. Народився у 1898 р., коли мав 2 роки – помер батько, мама переїхала до Самбора, і з того часу життя її сина пов'язане з Самбірщиною. Після закінчення Самбірської учительської семінарії потрапив на фронт 1 світової війни у чині кадета. З листопада 1918 р. став добровольцем УГА, командував сотнею. При переході Збруча потрапив у полон і опинився у польському таборі для військовополонених Бугшопи на Берестейщині. В 1920 р. повернувся з полону до Самбора, потім осів у Нижньому Висоцькому, де зайнявся

Звернули на себе увагу жінки-хористки, виступаючи з дуже змістовно-вибагливим приміненням китиць калини, на чорних довгих спідницях; влучний переплет краси стрілецьких пісень із символікою – червоною калиною. Та назавжди незабутнім залишиться те зворушення, що спричинили діти: із складеними до молитви рученятами, діти передшкілля та першої кляси навчання, у повазі виходили на сцену, кожно чемно ставало на своє місце; дівчатка напереді, хлоп'ята за ними. Діти своїми вишиваними сорочинками, віночками зі стрічками, завітчали сцену мов квіти української землі! А, вже, коли залунала їхня пісня "Отче наш" і "Шануймося, єднаймося" і ще багато у тому ж дусі, тоді зворушення присутніх на залі перейшло у таку тишу, що можна було почути, як сльози хвилювання, не одному з очей покотились, на які і я щедро собі дозволила. Слухаючи ті голосочки, що на жайворонків, то на солов'їв переходили полинули мої думки у благанні, щоб Господь благословив ті складені до молитви рученята, (вони ж донедавна цього не могли...), щоб вони вирости на такі одиниці, які зуміють "шануватися й єднатися" і будувати і берегти волю суверенної України. Та, щоб вчинки тих рук прославляли о. Михайла Вербицького і Павла Чубинського з покоління в покоління.

Коли хор молодих юнаків почав "Не пора, не пора" та "Боже Великий, Єдиний" – всі на залі, встаючи з місць, злились в унісон і злучились голоси у величний хор душ народу.

Перед від'їздом до Самбора стрінула я мале дівчатко, те, що склавши до молитви рученята співало. На мої запити воно привітно відповідало, що називається Оксанка, та що ходить до першої кляси і що вона знає, що сьогодні є велике свято о. Михайла Вербицького, бо так мама і тато сказали. Відтак вона запитала мене: "А, ви чому питаєте? Ви що, не знаєте, хто є о. Вербицький? Йой, то не гарно, але ви певно дуже вже старенька та й забули".

Всього, але такого кінця нашої розмови я аж ніяк не сподівалася. Який прекрасний кінець! Як сповнив мою душу вірою і надією, що Оксана не тільки мене, але й буде соромити своїм "йой, то не гарно" всіх, хто не знатиме ким був для народу України о. Михайло Вербицький. Наголосом краси концерту свята були слова Оксанки, бо впевняли, що росте українка на українській Бойківщині!

Ще стрінула мене на залі молода журналістка зі Самбора Світляна Питула. Вона спитала мене про мої враження з відзначувань. Журналістка теж додала, що знає, що ця школа, що буде називатися іменем Івана Филипчака, була місцем, де часто заходив туди до Стрільбич письменник і свої твори там писав на підставі Опатівського Літопису. Нашу розмову вона записувала на стрічку, так як і всю програму концерту і слова депутата Семчишина, коли вітав кожний хор і вручав

грамоти від управи міста Самбір, як винагороду за участь у першому здвигові такого свята. Просила мене молода журналістка, щоб я приїхавши до Америки, поділилась своїми враженнями про те, "велике свято", яке вона в радіо в Самборі передаватиме, а і до Києва вишле стрічки із цієї події. Просила тому, щоб всі брати і сестри в діаспорі знали, що ми не забули "Ще не вмерла Україна"! Я обіцяла, розповісти про голоси свободи в Україні в нашій "Свободі"...

ЗГАДАЙМО ТИХ, ХТО ВПАВ ЗА ВОЛЮ УКРАЇНИ

Повертаємо із забуття події, факти, імена. З болем у душі осмислюємо сторінки нашої трагічної історії. Не перестаємо дивуватись безмежному терпінню людей, які, зазнавши таких непомірних втрат у роки національно-визвольних змагань за свою волю, розстрілюваних і катованих енкаведистами, перейшовши крізь пекло сталінських таборів, знаходять силу на прощення і не кличуть до помсти, а благають лише одного – Правди про себе, свою історію і про більшовицький окупаційний час. Про те, чому ми приречені на довгі роки розшукувати, розкопувати і перезахоронювати, висипаючи щораз свіжі могили. Про те, чому ще дотепер не знаємо, де шукати багатьох.

Шукаємо слідів своїх загублених рідних, вчитуючись у кожний рядок газетних публікацій з надією натрапити на знайоме прізвище. Може і в цьому матеріалі читач знайде чиїсь сліди і допоможе вийти на слід Михайла Соболяка, якого протягом 45 літ не може знайти дочка. З родини Соболяків чудом врятувалася лише Дарія, яка після втрати цілої родини і чоловіка на довгі роки мусіла "згубити" і своє ім'я, і своє прізвище. З чужим прізвищем живуть і її син, і троє внуків.

У гірському селі Яблунів, що на Турківщині, багато людей старшого покоління пам'ятають директора сільської школи Михайла Соболяка і його дружину Ірину – вчительку. Обоє Соболяків не лише навчали грамоти сільських дітей, а й провадили велику культурно-просвітницьку роботу. Михайло був сином будівничого майстра Адама з с. Киданці, Збаразького повіту, на Тернопільщині. Народився у 1898 р., коли мав 2 роки – помер батько, мама переїхала до Самбора, і з того часу життя її сина пов'язане з Самбірщиною. Після закінчення Самбірської учительської семінарії потрапив на фронт 1 світової війни у чині кадета. З листопада 1918 р. став добровольцем УГА, командував сотнею. При переході Збруча потрапив у полон і опинився у польському таборі для військовополонених Бугшопи на Берестейщині. В 1920 р. повернувся з полону до Самбора, потім осів у Нижньому Висоцькому, де зайнявся

приватно навчанням дітей. Тут познайомився з вчителькою Іриною Борковською, дочкою священника Якова і Геленою Кишакевич, що була також дочкою священника зі Стрілок о. Ігнатія Кишакевича. До речі, родина Кишакевичів, яка виводить своє коріння з Лежайська, повіт Ярослав, з діда-прадіда була священникою, з неї походять кілька поколінь священників, пов'язаних родинними коренями з іншими галицькими священничими родинами. Доля багатьох людей з цієї родини була також трагічною.

Після одруження в 1921 р. М. Соболяк працює вчителем в різних селах на Бойківщині: Великій Горожанці, Комарниках, потім в Яблунові. В 1927 р. у Яблунові відбулося урочисте архірейське посвячення нової школи, яке здійснили єпископ з Перемишля о. Григорій Лакота і парох Яблунова о. Володимир Куносский. З 1928 р. родина Соболяків постійно замешкала при школі, у якій працювали. В 1932 р. стараннями вчителів було добудовано другу половину яблунівської школи, відкрито ще один клас. Михайло Соболяк був надзвичайно талановитою людиною. Коло його зацікавлень було широким, знання, здобуті в молоді роки, були різнобічними, а культурно-просвітницька діяльність вчителя – багатогранною. Перед самою війною закінчив Вищі учительські курси у Львові за спеціальностями – математика і біологія. Сільський вчитель того часу був перш за все просвітителем народу і великим патріотом. Соболяк створив у селі драматичний гурток, який готував різні вистави, вертепи до Різдвяних свят. Щорічно урочисто вшановували Шевченка. Не було це легкою працею, бо польська влада не надто прихильно ставилася до активної діяльності українського учительства. Пильно стежили на Шевченківські свята, щоб не декламували чогось "шкідливого", інакше владний окрик "не дозволяю" припиняв свято. Вчителі передплачували українські газети, журнали, закуповували книжки і залучали сільську молодь до українського слова.

Михайло Соболяк чудово грав на скрипці, знав нотну грамоту. Ще в Самборі, в учительській семінарії був диригентом хору. Отож, в Яблунові також керував церковним хором, який співав на чотири голоси.

Ще в 20-і роки, працюючи вже вчителем, Михайло закінчив Краківську Академію мистецтв, був здібним і цікавим художником. Прекрасні малярські твори виповнювали всі стіни трикімнатного вчительського помешкання, багато праць художника розійшлося серед родин священників. На жаль, велика частина картин художника втрачена, бо у тяжкі часи повоєнного лихоліття передала їх Дарця Соболяк на збереження не в певні і чисті руки. З близько півсотні картин

не повернули жодної. Лише 10 акварелей з тих, що вціліли серед родини, вдалося зібрати докупи.

Троє дітей Соболяків виховувались справжніми українськими патріотами. Дарця ще з гімназійних часів (з 1938 р.) належала до юнацького крила ОУН. У 1941 р. вчилася у Львівській жіночій гімназії, де вчителями були Іван Крип'якевич, Олена Степанівна, а директором – шанований всіма гімназистами п. Радзикович. Здавала матуру вже у Дрогобичі в 1942 р., як відмінниця була прийнята до УВУ в Празі, але німці не дозволили виїзду. Пізніше разом з братом Івасем вступила в лави УПА.

Під кінець війни родина Соболяків намагалася покинути Яблунів. Разом з групою втікачів, в якій були священники о. Богдан з Завадки і о. Канда з Лішні, доїхали фірами до с. Кривки. Священники врятувались, а Соболяків разом з іншими "визволителі" повернули назад. Молодь пішла у підпілля, життю родини постійно загрожувала смерть. Часті облави по селах, виклики в НКВД, тривога за дітей, чутки про чисельні арешти і розстріли людей – все це робило життя нестерпним. 10 жовтня 1944 р. був заарештований Івась. Вели енкаведисти чотирьох хлопців дорогою на Закарпаття – Івась Соболяк, Іван Стефаник, Іван та Олекс Голоди. По дорозі допитували, били, суд присудив Стефаника до страти, інших на різні строки ув'язнення. 21 листопада чудом врятувались, втікачи з пивниці у закарпатському селі, добрались до рідних сторін. Івась пішов до боївки "Юрія", що був районним провідником ОУН і родичем Івася. "Юрій" – це була кличка Ігоря Кишакевича, дід якого Анатоль і батько Олекса були в УСС-ах, то ж Ігор продовжив їх справу (бабуня Івася Соболяка – Євгенія була рідною сестрою Анатолія Кишакевича).

Зима 1944-45 років була тривожною. Михайла Соболяка час од часу кликали в НКВД, погрожували вивозом, вимагали, щоб син зголосився. Активно "працювали" сільські "патріоти" – доносчики. Стежили за кожною гірською стежкою, за кожною хатою, щоб вчасно доповісти і вислужитися. Через постійні облави групи УПА були змушені часто міняти місця свого перебування, глибокими ночами діставатися до рідних хат, щоб взяти харчів, одяг і побачити родичів. На самий Йордан 1945 року Івась прийшов додому. Остання спільна родинна вечер'я. У поспіху збирали найнеобхідніше для батька, швидко прощалися. Не думали, що востаннє. В ту ніч вдалося перепроводити Михайла Соболяка за Сян.

Боївка "Юрія" жила ще місяць. Біля с. Риків було вбито начальника Боринського НКВД (Турківський район) Уланова і ще двох енкаведистів. Почалися масові облави. На кожному кроці чатувала смерть.

В лютому боївка "Юрія" розділилась, щоб меншими групами виходити з-під облав. Невелика група з 8 хлопців ішла стежками в напрямі с. Багнувате. Енкаведисти наступали з усіх боків. Зав'язався нерівний бій. Загинули всі, серед них і Ігор Кишакевич, і Івась Соболяк. Це сталося 19 лютого 1945 року. Вістка сягнула села. Полетіла мама Івася, утопаючи в снігах, тягнула за собою санчата з однією думкою – забрати сина і поховати. Не усвідомлювала, що кати не дадуть їй цього зробити, що побачить страшне глумління над тілами хлопців, що не зможе поховати за християнським звичаєм. Розум був невідвладний матері. Не добігла, бо назустріч вже їхали сannyaми убійники, сиділи верхи на трупах, грали на гармошці, виспівували. На подвір'ї школи у Яблунові скинули трупи, вигнали дітей і грізними окриками вимагали показати, котрий є сином директора школи. Всі мовчали, не зрадили. Були сміливими і мудрішими від деяких дорослих. Відвезли карателі трупи в ліс, скинули у яр. І так пролежали останки довгі роки, аж до 5 липня 1992 року. Довгі роки мовчанки...

За пару місяців померла мама Івася, не винесла гор'я. Дійшла вістка про втрату рідних до батька, який був тоді у штабі Рена (псевдо Василя Мізерного). Її принесла Дарця.

Михайло Соболяк був у курені Рена аж до початку акції "Вісла", спочатку у сотні Бурого, що розташовувалась біля села Буківець, а потім у штабі Рена. Тут малював схеми маршрутів, карти, оформляв документи і донесення в УГВР. Чотири рази його дочка переходила через кордон, зустрічаючись з батьком і виконуючи при цьому різні завдання. Останню зиму 1947 р. зимувала разом з татом. А 12 травня відділ "Булава", яким командував булавний Орленко, числом коло 75 осіб в якому була і Дарія Соболяк, відходив, рятуючись від поляків. Коло Старого Самбора розходились поодинці. Від того часу про Михайла Соболяка не було жодних вісток.

Трагічною була доля родини Ігоря Кишакевича. 21 листопада 1945 р. у Турці був арештований його брат Роман, якого чекала далека дорога через сталінські тюрми і табори. На суді в Дрогобичі 5. 06. 1946 р. зустрівся з батьком Олексом і вуйком – о. Грушкевичем Теодором, священником села Смільна, Підбузького району. Всі троє опинилися у Львівській пересильній тюрмі на вул. Полтвяній 45, п/я 16, а звідси – у кожного була своя дорога: Олекса Кишакевич закінчив життя 5. 04. 1947 у цій тюрмі, о. Грушкевич довгими табірними шляхами через ІТК-32 (ісправітельно-трудова колонія) у Підкаменю, коло Бродів, далі табори на Дінбасі – ст. Ясинувата (п/я 5), цт. Микитівка (ОЛП 87), м. Єнакієво (п/я 5 б, ОЛП-72), Оленівські кар'єри (ЛК, п/я 2), врешті пересильна тюрма у Москві-22, п/я 2262-В, і останні кілька місяців у Комі АССР, с. Абезь (п/я 388/16), де і помер у 1950 році. Роман Кишакевич відбув 11

років ув'язнення. Дружина о. Грушкевича – Олена, рідна сестра Олексі Кишакевича, була вивезена у Сибір (с. Азово, Омська обл.), звідти вернулась у 1956 р. важко хворою, для того щоб через два місяці лягти навіки у сиру землю, але рідну землю. Разом з тіткою Оленою опинився у Сибірі наймолодший з чотирьох синів Олексі – Богдан, що так і пристав до чужого берега і живе в Омську. Лише один з братів – Мирослав, змінивши прізвище, уникнув арешту.

5 липня 1992 р. у Яблунові на цвинтарі у спільну могилу ховали останки тих, що полягли за волю 19. 02. 1945. Через 47 років лягли на вічний спочинок Івась Соболяк, Ігор Кишакевич, Люба Зачко ("Зірка") – наречена Ігоря, Василь Канюк з Івано-Франківська та інші. З'їхались родини, товариші, люди з довколишніх сіл – віддати останню шану героям. Перепоховання стало можливим завдяки старанням Марії Соболяк і кількох хлопців з Борині, організованих Богданом Комарницьким.

Коли опускали труни у свіжовикопану могилу, рясна літня злива прорізала зігріте повітря. Бойківська земля вмивалася сльозами за своїми втраченими дітьми.

БОЙКІВСЬКІ ФЕСТИНИ В ТУРЦІ

Дня 19 і 20 вересня 1992 року відбулися в Турці, дуже величаво широко реклямовані Всесвітні фольклорні фестивали Бойківського краю "З чистих Джерел" на яких єдиним представником діаспори був суспільний діяч і голова Т-ва Бойківщини в Англії п. Роман Гринаш. В суботу, 19 вересня, наш земляк оглянув музей в Турці, на залю де відбувалися конференції не мав часу заглянути, але зате був на конкурсі вибору "княгині бойків" де зпоміж багатьох красунь княгинею стала Олена Білас з Трускавця, та на виступах різних танцювальних та вокальних ансамблів з різних областей України.

Дорога в Турці була свіжо поасфальтована спеціально на святкування. В неділю, 20 вересня, поїхали до Явори на Співоче поле де на спеціально побудованій сцені відбувалася офіційна програма свята. Варто зазначити, що наш земляк з Англії брав участь у святі в бойківському строю і ось його слова про цю програму. Точно о год. 11.30 рано, свято відкрив голова краян Петро Косачевич та дав слово голові обласної Ради Народних Депутатів краю Миколі Гориню. Теплими словами привітав представник президента на Турківщину Микола Михайлик. Деканан греко-католицької церкви о. Василь Сенік освятив

В лютому бойка "Юрія" розділилась, щоб меншими групами виходити з-під облав. Невелика група з 8 хлопців ішла стежками в напрямі с. Багнувате. Енкаведисти наступали з усіх боків. Зав'язався нерівний бій. Загинули всі, серед них і Ігор Кишакевич, і Івась Соболяк. Це сталося 19 лютого 1945 року. Вістка сягнула села. Полетіла мама Івася, утопаючи в снігах, тягнула за собою санчата з однією думкою – забрати сина і поховати. Не усвідомлювала, що кати не дадуть їй цього зробити, що побачить страшне глумління над тілами хлопців, що не зможе поховати за християнським звичаєм. Розум був невідвладний матері. Не добігла, бо назустріч вже їхали сannya убійники, сиділи верхи на трупах, грали на гармошці, виспівували. На подвір'ї школи у Яблунові скинули трупи, вигнали дітей і грізними окриками вимагали показати, котрий є сином директора школи. Всі мовчали, не зрадили. Були сміливими і мудрішими від деяких дорослих. Відвезли карателі трупи в ліс, скинули у яр. І так пролежали останки довгі роки, аж до 5 липня 1992 року. Довгі роки мовчанки...

За пару місяців померла мама Івася, не винесла гор'я. Дійшла вістка про втрату рідних до батька, який був тоді у штабі Рена (псевдо Василя Мізерного). Її принесла Дарця.

Михайло Соболяк був у курені Рена аж до початку акції "Вісла", спочатку у сотні Бурого, що розташовувалась біля села Буківець, а потім у штабі Рена. Тут малював схеми маршрутів, карти, оформляв документи і донесення в УГВР. Чотири рази його дочка переходила через кордон, зустрічаючись з батьком і виконуючи при цьому різні завдання. Останню зиму 1947 р. зимувала разом з татом. А 12 травня відділ "Булава", яким командував булавний Орленко, числом коло 75 осіб в якому була і Дарія Соболяк, відходив, рятуючись від поляків. Коло Старого Самбора розходились поодиночки. Від того часу про Михайла Соболяка не було жодних вісток.

Трагічною була доля родини Ігоря Кишакевича. 21 листопада 1945 р. у Турці був арештований його брат Роман, якого чекала далека дорога через сталінські тюрми і табори. На суді в Дрогобичі 5. 06. 1946 р. зустрівся з батьком Олексою і вуйком – о. Грушкевичем Теодором, священником села Смільна, Підбузького району. Всі троє опинилися у Львівській пересильній тюрмі на вул. Полтвяній 45, п/я 16, а звідси – у кожного була своя дорога: Олекса Кишакевич закінчив життя 5. 04. 1947 у цій тюрмі, о. Грушкевич довгими табірними шляхами через ІТК-32 (ісправітельно-трудова колонія) у Підкаменю, коло Бродів, далі табори на Дінбасі – ст. Ясинувата (п/я 5), цт. Микитівка (ОЛП 87), м. Єнакієво (п/я 5 б, ОЛП-72), Оленівські кар'єри (ЛК, п/я 2), врешті пересильна тюрма у Москві-22, п/я 2262-В, і останні кілька місяців у Комі АССР, с. Абезь (п/я 388/16), де і помер у 1950 році. Роман Кишакевич відбув 11

років ув'язнення. Дружина о. Грушкевича – Олена, рідна сестра Олексі Кишакевича, була вивезена у Сибір (с. Азово, Омська обл.), звідти вернулась у 1956 р. важко хворою, для того щоб через два місяці лягти навіки у сиру землю, але рідну землю. Разом з тіткою Оленою опинився у Сибірі наймолодший з чотирьох синів Олексі – Богдан, що так і пристав до чужого берега і живе в Омську. Лише один з братів – Мирослав, змінивши прізвище, уникнув арешту.

5 липня 1992 р. у Яблунові на цвинтарі у спільну могилу ховали останки тих, що полягли за волю 19. 02. 1945. Через 47 років лягли на вічний спочинок Івась Соболяк, Ігор Кишакевич, Люба Зачко ("Зірка") – наречена Ігоря, Василь Канюк з Івано-Франківська та інші. З'їхались родини, товариші, люди з довколишніх сіл – віддати останню шану героям. Перепоховання стало можливим завдяки старанням Марії Соболяк і кількох хлопців з Борині, організованих Богданом Комарницьким.

Коли опускали труни у свіжовикопану могилу, рясна літня злива прорізала зігріте повітря. Бойківська земля вмивалася сльозами за своїми втраченими дітьми.

БОЙКІВСЬКІ ФЕСТИНИ В ТУРЦІ

Дня 19 і 20 вересня 1992 року відбулися в Турці, дуже величаво широко реклямовані Всесвітні фольклорні фестивали Бойківського краю "З чистих Джерел" на яких єдиним представником діаспори був суспільний діяч і голова Т-ва Бойківщини в Англії п. Роман Гринаш. В суботу, 19 вересня, наш земляк оглянув музей в Турці, на залку де відбувалися конференції не мав часу заглянути, але зате був на конкурсі вибору "княгині бойків" де зпоміж багатьох красунь княгинею стала Олена Білас з Трускавця, та на виступах різних танцювальних та вокальних ансамблів з різних областей України.

Дорога в Турці була свіжо поасфальтована спеціально на святкування. В неділю, 20 вересня, поїхали до Явори на Співоче поле де на спеціально побудованій сцені відбувалася офіційна програма свята. Варто зазначити, що наш земляк з Англії брав участь у святі в бойківському строю і ось його слова про цю програму. Точно о год. 11.30 рано, свято відкрив голова краян Петро Косачевич та дав слово голові обласної Ради Народних Депутатів краю Миколі Гориню. Теплими словами привітав представник президента на Турківщину Микола Михайлик. Деканан греко-католицької церкви о. Василь Сенік освятив

сцену і "співоче поле", благословив учасників і гостей свята, усіх бойків живучих в Україні і поза її межами.

Зведений хор відкрив фестини співом-молитвою "Отче Наш". Такого Карпати ще не чули, над їх верховинами ще не линув такий могутній, такий піднесений і вільний спів Бойків... Рознісся журавлиний звук трембіти, який оповістив, що на свято до рідного краю зібралися бойки з усіх-усюд. Гарматним салютом відзначив цю подію справжній козацький гармаш... Дуже тепло сприймали глядачі, а було їх 30.000, всі художні колективи: з Кривого Рогу, Моршина, "Сонечка" з Миколаєва, Херсону та гостей з Білоруського міста Кобрин, "Четарів" з Борислава, колискові пісні з с. Ільника, краянки-бойкині Марії Ільницької, воєкання на дримбах, весільні латканки з Рожнятківського району, хорову капелю "Лемківщина", "Джерела Карпат" з Трускавця, аматори сцени з Долини.

Голова фестинів краян Петро Косачевич попросив на сцену, голову тов. Бойківщини в Англії – краяна Романа Гринаша до привітального слова, до мікрофона. (Привіт Р. Гринаша): "Слава Ісусу Христу! Дорогі країни – бойки. Поздоровляю Вас усіх не тільки з Англії, але також від Головної Управи Т-ва "Бойківщина" у Філадельфії в Америці, де через довгі роки (аж до смерті) президентом Товариства був мешканець Турки, ім'я його відоме, Мирон Утриско. Слава Україні! Голова Петро Косачевич подякував за тепло сказані слова і передав землю з Турки на могилу покійного президента Т-ва "Бойківщина" в Америці та Грамоту Подяки Головній Управі Т-ва "Бойківщина".

Не тільки було чути трембіту, скрипки, бубон, співи, латкання та звуки контра-баса якому вже 300 років, але вгорі над нашими головами було видно вертолета, який кружляв та скидав лютючки такого змісту: "Дорогі країни! Щиро вітаємо з святом "Бойківські фестини". Бажаємо всіх гараздів і довгих років життя у вільній незалежній Україні. Слава Україні! Працівники лісу Львівщини". І так скінчилося свято, яке, мабуть, вперше відбулося на Бойківщині-Україні 19-20 вересня 1992 року.

Роман Гринаш привіз до Англії китицю червоної калини, яку йому бойки вручили та гриби, які сам збирав в наших Карпатах. Він був теж на відкритті та посвяченні пам'ятника Петру Конашевичу-Сагайдачному, гетьману війська запорізького, в Кульчицях з дуже величавою програмою при співучасті 40.000 людей. Там він теж складав привіт від Т-ва "Бойківщина". Відвідав Самбір, Грушів, Розлуч, Трускавець, оглянув краєзнавчий музей в Дрогобичі, був на святі УГА в Бориславі та в інших місцевостях. Слава Романові Гринашу, що мав стільки енергії звидіти чуть не цілу Бойківщину, а ще більша слава краянам Бойківщини, що потрудилися влаштувати такі величаві святкування, а зокрема

організаторів П. Косачевичу за передання артистично оформленої Грамоти-Подяки Головній Управі Бойківщини, як вираз признання за довголітню працю в діаспорі, як рівнож за землю з Турки на могилу покійного голови Товариства в Америці – Мирона Утриска.

Головна Управа Т-ва "Бойківщина" у Філядельфії



**Всесвітні Бойківські Фестини "З Чистих Джерел"
Турка, 20.X. 1992 р.**

ЛИСТ З УКРАЇНИ

Дороженька Галю.

Дуже Тобі дякую за посилку, яку я одержала 3 жовтня. Ти дала мені велику поміч, я з радости заплакала. Тішуся що вложила до неї аж 19 Літописів Бойківщини, буду мати що читати. Моя дорога Бойківщина, яку я так любила, та на жаль не довелося мені ані моїй дорогій родині жити там.

Дуже дякую за молоко і каву. Тут молока на селі годі дістати, 16 корів вибракували, хворі, збадали що в них рак крові, то їх заберуть. Ще не забрали тих корів, а люди доять їх і п'ють те молоко, не знаю, чи це добре. Консерви м'ясні і рибні такі смачні, все, що Ти прислала є дуже добре, светери добрі на мене.

Я картоплю викопала, не дуже вродила, бо була посуха коли вона цвила, дощу не було. І за це Богу дякую, що зовсім не пропала, для мене буде, хоч дрібна. Зі всім мені тяжко тут жити, нікого нема щоби поміг. Картоплю треба закопати, пивниці не маю, відерком носити до ями мені тяжко, нема сили. Ходила до лісу, принесла ялівцю обложити щоби миші не поїли картоплі і гіляки зі смереки на верх.

Пишеш що мала запрошення на фестин до Турки, задалека дорога туди їхати. Відразу стала мені перед очима Турка і спомини і спомини. Згадую з ушануванням покійного пана Мирона, що працював в нашій читальні "Просвіта", закладав кооперативи і читальні в горішній Турці. Їздив пок. п. Мирон з нами з хором. Згадала я як ми їхали з Ясінки де відспівали Сл. Божу, дали концерт. З Ясінки від о. декана Козбура вертали до Ісай. Їхали фірами, син о. Козбура взяв свою бричку і став переганятися зі старим фірманом. Перегони скінчилися тим, що бричка перекинулася з людьми які трохи потовклися, а пок. Мирон скалічив чоло так, що дівчата зробили перев'язку щоби затамувати кров. Є що згадати, не вернуться ті часи і літа молодії і щасливі.

Приходять на думку і ще давніші спомини, коли до Турки приїхав в 1926 році Андрій Горечко. Приїхав він в листопаді перед Андреем. В день св. Андрея в гарно прибраній домівці-читальні зробили вечір. Попросили диригента, всю інтелігенцію на чолі з о. Федевичом. Дівчата вишили 2 ручники, які в цей святочний вечір подарували пану Горечку, який був тим зворушений до сліз, він між іншими сказав, що він заплакав з радости так як в 1918 році, коли в Києві була проголошена Українська Самостійна Держава. Зараз по приїзді з Перемишля до Турки, зорганізував п. Горечко хор в читальні "Просвіта" і був нашим шанованим диригентом. Давали ми концерти в роковини нашого генія

Тараса Шевченка. Виголошував реферати про Крути, тоді на вечорі ми співали самі стрілецькі пісні. На другий день Зелених Свят все йшла процесія в Середню Турку, там був поставлений Хрест Стрільцеві. Хрест прибрали рушниками, гарну стрілецьку пісню співав мужеський хор "Коли Ви вмирали, Вам дзвони не грали", ця пісня всіх зворушувала до сліз. О. Федевич відправив панахиду і ми всі з цвинтара пішли до читальні. Наш довголітний лікар в Турці Богдан Ґарбовський попросив хор заспівати цю пісню ще раз. Натурально А. Горечко виконав його бажання, а лікар зі зворушенням сидячи за столом заплакав. Їздили ми по селах з хором: до Ісаї, Ясінки, Михнівця, Хащова, Липа і других сіл. Давали там концерти, так нарід горнувся до читальні, любили його старики, бо він відносився до них з пошаною. Так працював А. Горечко до 1938 р. Поляки його арештували, посадили в Самбірську тюрму. З приходом німців в 1939 р. був звільнений, виїхав до Сянока, там працював старостою. По якомусь часі вернувся до Турки. Знайшовся зрадник і видав його німцям. Німці арештували його в 1943 р. де він в тюрмі помер.

Жаль серце стискає, як пригадую трагедію моєї родини. Для нас 1940 рік був дуже сумний, в тому році арештували большевики брата Михася. З ним арештували товаришів Василя Солопатича, Базя Унятицького, добрі товариші були. Вже зачалось для нас горе велике, жаль брата, я пішки до Дрогобича йшла від села до села, в селі давали мені провідника, бо брата всі знали. Прийшла під тюрму в Дрогобичі, стала в чергу щоби посилку передати. Пів дня простояла, коли дішло до мене і прошу щоби передати передачу прийняли, а цей НКВД сказав: "Нет не приймаю, он не заработал, всьо". До дому їхала поїздом, бо вже ішов. За якийсь час поїхала Галя з посилкою, простояла безуспішно в черзі під тюрмою. Там вона пізнала жінку яка її переночувала у себе, а рано з нею пішла до адвоката, якому Галя розказала про своє горе. Адвокат сказав їй що знає її брата, бо був в него в тюрмі, сказав, що брат там дуже нещасний і просив остерегти сестер щоби там не були, дуже жалів своїх сестер про їхню долю. Потому НКВД пристало до мене, що раз на допити, щоби я сказала про брата, я сказала, що нічого не знаю. Брата Влодка ані Тараса не було вдома. Дальше питали про нього А. Горечка, що він говорив про о. Левицького, що говорив про голод на Україні в церкві. Я їм відповіла, що нічого не знаю. Катів сімох мене обступили і кричали, а я спокійно їм відповідала, що нічого не знаю. І так чіпали мене цілу осінь і зиму, а весною сказали мені, що Ти тут не будеш, ми Тебе заберем і Твою родину. 22 травня 1941 р. десь коло години 3-ої рано ті посіпаки, а з ними Яворський Мартич яничар. Щось трошка я вхопила, не дали брати, скоро, кричали. Ми вийшли з хати, покліякали і молилися, а вони "что молитесь". Пок.

Галя сказала: "Молимося, щоб Ви пропали, а ми щасливо повернули до дому". Нас посадили на грузову машину, дощ падав, постіль мокла. Повезли до Стрійок, там стояв шалон з людьми. Завезли в Новосибірську область, Подгорна район, колгосп Северное Сияніє, село Вторая Старица в такі великі страшні ліси, там дали сокиру, пилу дрова різати в лісі березу. Норму зробили то дали 200 грам хліба, то тяжко для нас дівчат було. А були з нами дівчата від Дрогобича до гімназії ходили. Була з нами Ліда дочка о. Криси з Їсай і їмость, пані Криси там і померла, ми її поховали. Ми там дуже голодували, лободу їли без соли, соли не було, аж потому якось сіль мали. Збирали шипшину, здавали до магазину, а то вже в осені і за це діставали сіль. І так прожили на Сибірі три роки.

Потому перевезли нас в Воронежську область до міста Ольховатки, де прожили 2 роки, зразу добре поголодували. Працювали в сахарнім заводі. Звернули на нас увагу начальник охорони і старший хемік, вони українці. Ми їм все розказали. Так дівчата ви наші западняки, нам Вас дуже жаль і ми Вам поможемо. Дуже нам помагав начальник охорони Руденко, так, що нам легше стало жити. Брата Влодка арештували в 1945 році, який вернувся до Турки, били, катували і вивезли до Караганди, де просидів 10 років і там помер в домі інвалідів, нога його боліла і там помер в 1963 р. За брата Михася чутки нема, мабуть його як і багато інших замордували в Дрогобичі, серце плаче за ними.

До Михайлівки вернули ми в 1946 році до сестри Онуфрії (бувшої монахині), яка нас до себе забрала, бо до Турки вертати нам не дозволяли. Доки жила сестра Онуфрія то було нам добре, але по її смерті почалися тяжкі часи з новими господарями, про що я Тобі не раз писала, годі витримати з тим москалем. Жаль великий, що наші дорогі п. Мирон, п. Горечко, мої брати, мої сестри, дорогі родичі та багато інших не дочекалися того часу, коли наша ненька-Україна стала незалежною, що до Львова з Риму перенесено мощі кардинала Сліпого. Богу дякувати, що діждали ми таких Великих Днів.

*Щиро здоровлю і міцно цілую
вдячна за все Осипа
Слава Україні!*

БОЙКІВЩИНА В ПОВІСТЯХ ІВАНА ФРАНКА

"Люди, люди, я ваш брат,
Я для вас рад жити,
Серця свого кров'ю рад
Ваше горе змити."

І. Франко

Іван Франко, син розлогої Бойківщини, своїм дзвінким голосом наввесь світ проголосив свої і загально-українські культурні здобутки. Так, як Тарас Шевченко, в якому теж плила бойківська кров,¹ збудив з невольничого сну національну свідомість, так Іван Франко своїми працями увів нас в круг культурних націй світу.

Треба зрозуміти, що в часі перших Франкових виступів нас ще й даліше уважали народом "хлопів і попів". Світської інтелігенції за виїмком малої кількості майже не було, вона щойно народжувалася із низів, із нашого селянства та священничих родів. Зрештою й само священство ділилося на дві політичні групи – на москвофілів, яких була в той час значна більшість та на народотворців, які пробуджені звучним Шевченковим словом обстоювали права нашого народу до самостійності.

Тогочасна академічна молодь у Льва-Городі створила "Академічний Кружок", який спершу був русофільський та перекода, під впливом М. Драгоманова, перейшов на національні позиції, а їхній часопис "Друг" почав друкуватися народною мовою. Тут започаткував свою літературну працю й Іван Франко. Під впливом Драгоманова він почав боротьбу з тогочасним несправедливим ладом, пишучи вірші, оповідання, повісті та вміщаючи в тогочасній радикальній пресі цінні статті для освіднення молоді і народу. Франко стає відомим по обох боках кордону – по всій Україні. Він бере живу участь в праці Наукового Товариства Шевченка та в його журналі – "Літературно-Науковому Віснику".

Франко, як пише В. Сімович "...це частина історії нашої землі. Вийшов із неї, і для неї віддав усе, що мав. А як відійшов від нас, на всьому, до чого він своїх рук приклав, полишилася печаль його духа."²

1 Павло Зайцев. Життя Тараса Шевченка. Нью-Йорк, НТШ, 1955. ст. 8-9.

2 Сімович, Василь. Іван Франко; його життя та діяльність. Мюнхен, Дніпрова Хвиля, 1966. ст. 4.

Так, Іван Франко не тільки найвизначніша постать в нашій літературі але і в українській культурі як такої. Не має ні одної ділянки до якої він не приклав би свого ума. Рідко стрічається людина, яка була б так послідовно і упрямо працююча як був Франко. Ці мої думки підтверджує чимало навіть чужих письменників, от хочби колюмбійський письменник Г. С. Борде, кажучи: "Іван Франко здійснив надзвичайну працю, включаючи до своєї рідної мови твори Сервантеса, Данте, Шекспіра, Гете, Верлена, Марка Твена... Якщо український народ розуміє народи Англії, Франції, Італії, Іспанії, Америки чи Німеччини, то, без сумніву, це розуміння і ця дружба значною мірою зобов'язані тому, що Іван Франко дав можливість своїм співвітчизникам ознайомитися з усім тим кращим, що ці народи внесли в скарбницю світової культури." ³

Іван Франко народився 16 серпня 1856 р. в с. Нагуєвичі Дрогобицького повіту. Батько середньо-заможний хлібороб і коваль по фаху, а мати Марія походила з дрібної загонової шляхти – з дому Кульчицька. Івась радо-пересиджував у кузні батька слухаючи розповідей чи то батька чи інших бойків які заходили в кузню. І саме оті народні розповіді, легенди, пісні, казки та новинки з життя Бойківщини дали Іванові Франкові основу до його літературних праць. Він каже про це так: "І певне в ту пору ніхто з них не думав, що та кузня і та компанія в ній і той їх дружній радісний настрій лишаться живими та незатертими в душі маленького рудоволосого хлопчини, що босий, у одній сорочці сидів в куті огнища... На дні моїх споминів і досі горить той маленький але міцний огонь... Це огонь у кузні мого батька. І мені здається, що запас його я взяв дитиною на далеку мандрівку життя." ⁴

Мабуть під впливом отих бойківських розповідей Іван Франко написав свою історичну повість "Захар Беркут". Тут чіткими штрихами змальовано життя Бойківщини часів XIII ст. Сам Франко назвав її "історичною повістю", хоч автор передмови до цієї повісті Василь Верниволя кидає думку, що "вона й не така історична повість..." ⁵ Події мали б відбуватися, на думку Франка, в Тухольщині та згідно із розповіддю мого покійного батька Миколи, дані події відбувалися за Суходолом в Долинському повіті. ⁶ Знаємо, що Франко часто перебував

3 "Вінок Івану Франкові". Київ, 1957. ст. 255.

4 Ол. Дорошкевич. Іван Франко. Вінніпег, 1928, ст. 5-6.

5 І. Франко. Захар Беркут. Київ, Українська Накладня, 1919, ст. 3.

6 В. О. Луців. Літературна Бойківщина. Філадельфія, Комітет Бойківщини, 1969, ст. 8-9.

у о. Рошка, ба навіть був залюблений в його доню Олю. На думку його сина Тараса подорож з Лолина через Перегінське до Болехова натхнула Франка до написання повісті "Петрії і Довбушуки".

Зміст "Захара Беркута" змальовує красу Бойківщини, владу бояр і права народу, тогочасне озброєння. Автор докладно описує народні збори, т. зв. "копу", як теж показує продажність Тугара Вовка. Це були грізні часи княжого розбрату і татарської потопа, коли то знищено Київ і татари повинні розбрелися по всій Україні. Боротьба з монголами керованими зрадником Тугаром Вовком була важка, навіть Максима Беркута підступом взято в неволю та непоборна бойківська народна сила перемогла монголів...

"Панські жарти" це друга цінна праця Івана Франка, історичного змісту, де мова про долю нашого люду в часі панщини. Тут теж крім історичних джерельних матеріалів народні розповіді про панщину, яким прислухався малий Мирон (так кликали батьки Івася).

Крім розповідей бойків у кузні його батька, автор у передмові покликається ще й на інші дані з недолі Бойківщини за панщини. Він пише: "Основою мого поетичного оповідання був факт досить незвичайний у історії панщини в Галичині, записаний галицько-руським поетом Николаєм Устияновичем в увазі до його повісти "Месть верховинця", написаної 1849 р. де було сказано, що в давніших роках (у перших роках XIX ст.) властитель гірського (бойківського-ВЛ.) села Ялинковате в стрийськім окрузі разом із громадою велів вигнати також священника на панщину..."⁷. Таких фактів знає наша історія чимало. Дідичі використовували наш народ та найгірші знущання не вгнули волелюбних бойків, які вели затяту боротьбу з ворогами. В обороні народу ставали опришки які виступали на Гуцульщині і на Бойківщині. Знаємо, що навіть брат Довбуша Іван, посварившись з братом Олексою, пішов з опришками з Гуцульщини на Бойківщину.⁸ Без сумніву, ця повість базується на народних оповіданнях про Довбуша за його скарги. Автор розказує, як то Довбуш переслідуваний владою скрився в Гошівському монастирі на Бойківщині. Головна дія повісті різіграється в бойківському селі Перегінську в 1856-1866 рр. Очевидно тут Франко

7 Іван Франко. Панські жарти. Львів, Д. Хом'як, 1928, ст. 17.

8 Альманах Станиславської Землі. Нью Йорк, 1985. В. О. Луців – Олекса Довбуш – месник народної кривди, ст. 194.

під впливом європейських письменників, а особливо під впливом письменника К. А. Гофмана.

"Борислав Сміється" – цю повість теж треба зачислити до історичних повістей Бойківщини. Як писав Франко: "Се була проба представити саморідний робітницький страйк бориславських ріпників, що закінчився великою пожежею Борислава восени 1873 р." ⁹ Хто ж краще міг знати про мізерне життя ріпників як Франко? Це ж у кузні батька розказували, як сам він писав, про те, що "...Цього тижня в ямах загинув п'ять хлопа, а оноді в одній ямі задусило трьох, а цей або той упав з кибля і роздерся на городженій кішниці, що служила замість цимбрини в тих крайне примітивно будованих ямах. Це була одна постійна тема оповідань. А друга тема: цей бориславець пішов з торбами, той розпився, того, кажуть, підпоїли та п'яного пхнули до ями." ¹⁰ І саме він, наш національний Мойсей і вірний син Бойківщини, став в обороні своїх братів і твердим, мов криця, словом чеканив рядки своїх праць із життя народу. Очевидно, є ще й інші повісті де Франко описує долю бойків, яку можна порівняти з долею всего українського народу.

Не багато письменників потрапило так глибоко і чітко відмітити красу нашої бувшої батьківщини з одної сторони і трагізм народу з другої сторони.

Вже сонечко знов по лугах
Почало весняну роботу;
І знов по широких полях
Полились ріки людського поту.

По тихій, по чистій ріці
Знов сріблястая риба гуляє;
По голій, тісній толоці
Знов худоба худа шкандибає.

Дзвенить птахів співами ліс
І зозуля кує коло кладки;
Дорогою тягнеться віз -
Секвестратор в село за податки. ¹¹

9 Іван Франко. З вершин і низин. Київ-Ляйпціг, Українська Накладня, 1920.

10 Іван Франко. Борислав сміється. Харків, Держвид, 1931, ст. 9.

11 Іван Франко. З вершин і низин. Київ-Ляйпціг, 1920, ст. 104.

Як бачимо з цього вірша Франко потрапив поєднати красу природи із горем нещасного бойківського люду. Поет любив пересиджувати в кузні свого батька але і рідний дім був йому дорогий. "Батьківська хата була під солом'яною стріхою, пошита китицями з житньої соломи. Вона була збудована правдоподібно ще при кінці XVIII в. в часі першого поселення Нагуївської Слободи, а мати мого вітця десь у 20 рр. XIX в. купила її з обійстям, з 12 прутами поля та з усіма господарськими приладами." ¹²

Та не скрізь були заможні газди з гарними господарствами. "Дрімає в сумерку мужицька хата. Сумовито миготить з маленьких вікон жовтаве світло каганця. На твердій, брудній постелі лежить поживклий кістяк, стогнучий, з розпаленими від горячки очима, – се жінка мужикова. На плечі, овінений в брудні лахмани, стогне другий кістяк, – се дитина, що ось-ось догоряє. А на лаві під вікном, баз жодної постелі, тільки кулак під голову підложивши, лежить господар і також стогне з болю по одержаних киях. В хатчині пусто, чорно, чути відразливий, сопух нужди і занедбання, гнилих і виплюваних легких, передучора вареної і запліснілої капусти і разового квасного хліба." ¹³ Ось так змальовує Франко нужду наших братів-селян за панщини, а частинно і опісля. Бойківщина пребагата земля чудовими лісами, пасовищами, мінеральними багатствами, які нажаль використовували не сини чудової вітчизни а наїзники, використовуючи отих наших багатств. І саме тут приходить відповідь Франка, чому саме він посвятив свою працю обездоленому народові: – "Яко син селянина, вигодований твердим мужицьким хлібом, я почував себе до обов'язку віддати працю свого життя тому простому народові." ¹⁴

Очевидно тут мова не тільки про важкий життєвий шлях українського Мойсея але й про те, що він бачив своїми вічми, що пережив і зглибив своїм умом. Як сказано попередньо, одні факти пізнав він із розповідей бойків у кузні свого батька, в часі своїх подорожей горами і пляями Бойківщини та інших земель України, як теж на основі глибоких студій. Безперечно, що його праця для народу і серед народу дала теж чималий досвід і знання.

12 Лука Луців. "Іван Франко борець за національну і соціальну справедливість" Нью-Йорк, Свобода, 1967, ст. 19.

13 Іван Франко. Зібрання творів у 50-т, т. 16, Київ, Н. Д., 1978, ст. 231.

14 Зеров, Микола. До джерел. Стєйт Каледж, В. Луців, 1967, ст. 129.

Не даром він писав у "Полуйці": "То тепер наш Борислав зовсім на пси зійшов. І жиди нарікають, і пани нарікають, і робітники нарікають. Усім не добре. Роблять людиска, як ті коні в кираті, довбають святу земельку, черпають киплячку, тягають віск. Сказав би тихо: Дар Божий! Золото! Маетки! А глядіть но ви, десь усе те так пропадає, що у сліду нема. Так як би дитько всім тим давиться. Чим більше Божого дару видобувають із землі, тим більше всі бідніють".¹⁵ Бачимо, що Франко дуже влучно відмітив – немає господарів на нашій святій землиці – зайди прийшли, щоб якнайшвидше використати оті підземні багатства не дбаючи щоб все було до ладу... Те саме повторяється в Україні і тепер. Взірцем недбальства і хаосу послужить Чорнобиль. Наші гірські ріки злиті в затроєні озера на цілому Підкарпатті. Ворог повирубував чудові карпатські бори, а на їх місце прийшла руїна...

Для заглиблення і докладного вивчення етнографії Бойківщини допомогла йому немало етнографічна експедиція в наші околиці, організована мабуть 1904 р. літом. Щоправда Іван Франко міг відбутися тільки одну частину цієї експедиції але зате був добре обізнаний зі звітом цілого антропологічно-етнографічного дослідження цієї експедиції. Дана експедиція досліджувала такі околиці – вихідний пункт був Устрики на Перемишлянсько-Лупківській залізниці. Як пише Франко звіттіля поїхали до села Мшанець а там до містечка Лютовиська. Опісля через Дидьову, Локоть, Тирмаву і Турочки до містечка Бориня. З Борині почерез Висоцьке-Вижне приїхали до Смержа. Зі Смержа експедиція виїхала до Левочного, а там до Тухлі, Славська, Гребенова, Скольного і Синевідська. В деяких з названих місцевостей вони гостювали в місцевих священників нераз і по кілька днів. Експедиція збирала світлини та різні бойківські строї, як теж зразки матеріальної культури для музею НТШ у Львові. Франко згадує, що крім цього принагідно записувано народні звичаї та вірування. Зібрано тоді біля 500 штук світлин та чимало бойківських предметів. Очевидно ця перша наукова експедиція не могла зібрати вичерпних матеріалів, але ж крім згаданого зроблено теж антропологічні виміри близько 300 люда. А якщо додати ще й мистецькі вироби то то перевищено все, що було зроблено в цій галузі.

Крім названої експедиції де брали участь Федір Волков, Зенон Кузеля, Павло Рябков і Іван Франко – він брав теж участь у експедиції звісного професора Краківського Університету Ізидора Коперницького. Іван Франко зібрав для нього збірку весільних бойківських пісень,

15 Іван Франко. – Полуйка. Львів, Укр.-Рус.. Вид. Спілка, 1899, ст. 3.

надруковану в польському збірнику даних про краєву антропологію. Відносно ж самої експедиції то вона була менш удаюю, так як названий не мав відповідного числа фахівців і відповідних інструментів та фотокамер.

До речі, відмітити тут, що дружина Франка теж надрукувала статтю п. н. "Сімейне життя бойків". В цій же статті Франко подає назви інших дослідників, що працювали над дослідями про бойків і Бойківщину.

В цій же статті Іван Франко дає дуже річевий і докладний опис бойківських будівель, які він обсервував через вікно поїзду чи в дусі своїх туристичних маршів. Тут же дає опис бойків, докладно аналізує їхню скромну їжу та довше зупиняється над їхнім мистецтвом, яке не таке гарне, як у гуцулів, але зате більше практичне. Особливо цікаво змальовано убрання бойків, для кращого огляду прикрашене низкою рисунків.¹⁶

Огляд фольклорної праці Франка не був би повним не згадавши, що : "Ще в низшій гімназії Франко почав збирати пісні народні, спершу від своєї матері, а опісля в Дрогобичі розпитував свідучих людей, найпаче ремісників, так, що швидко мав списані два зшитки з 800 піснями."¹⁷

Маючи такий багатющий досвід, річ ясна не трудно було Франкові використовувати народний фольклор і перекази та повір'я у своїх творах. Очевидно тут можна поминути його глибоку обізнаність із європейською і світовою літературою, чим він, безсумніву, теж користувався. Василь Щурат пригадує у передмові до "Панські жарти", що зберглося "...десятки народних оповідань про пана старосту каньовського (Миколу Потоцького) з його жартами так само болючими як і жарти пана Мигуцького."¹⁸

Літом 1874 р. Франко не поїхав додому але рішив подорожувати, щоб краще запізнатися з нашим народом, з його життям та з його звичаями і обичаями. Він тоді поїхав до м. Стрия залізницею, про що й згадує в своїй поезії "Залізниця". Опісля йшов уже пішки почerez Синевідське, Бубнище, Тисів, Церковну, Мізунь та Велідж і це були найкращі спомини. Особливе довгий побут у Лолині, в о. Рошкевича –

16 Інформації запозичено із Іван Франко – Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Київ, Наукова Думка, 1982, ст. 68-99.

17 Огоновський, Омелян – Історія літератури руської. Львів, НТШ, 1893, ст. 919.

18 Іван Франко. Панські жарти. Львів, Дм. Хом'як, 1943, ст. 10-11.

де він давав лекції його синові Славкові, і саме тут та в сусідніх бойківських селах розмови зі селянами дали йому матеріал до його пізніших праць. От хоча б писання праці "Петрії і Довбушуки" має в собі низку переказів про Довбуша як теж пісня про нього, що послужили Франкові при писанні цієї повісті. В працях про Борислав Франко користується народними піснями, як от: "Ой мовили бориславці, що будут панами, а вони поле попродали тай пішли з торбами." ¹⁹ Таких взірців можна навести значно більше.

Крім повістей, оповідань та віршів де автор згадує Бойківщину є ще й наукові праці на цю тему. Наприклад у 26-му томі творів Франка є цінна праця "знадоби до вивчення мови і етнографії українського народу". В дійсності автор подає дані з Бойківщини, добре йому знані – "дещо про шляхту ходачкову", "дещо про Борислав", "дещо про картоплю" чи хочби "Суд громадський в селі Добрівлянах". Все це подає в приступній формі життя селян і місцевої шляхти, громадські закони та політичні і соціальні умовини. ²⁰

У 29-му томі творів Франка є цікава стаття п. н. "Звідки взялася назва бойки". Тут автор дає пояснення і зауваги до праці Володимира Охримовича. Він спростовує погляди про згрідливе ставлення гуцулів до бойків. Після цього Франко позитивно ставиться до гіпотези Омеляна Партицького про кельтське походження назви бойї (кельти-БЛ). Франко відкидає теж думку Верхратського про походження назви бойків від "час-тиці бойє". ²¹

Згадаю теж, що Франко помістив чимало рецензій на різні твори, а в деяких з них були описи про Бойківщину. Очевидно тут немає місця все це вичисляти, але варто згадати його рецензію видану Наталією Кобринською, про твір А. Чайковського "Олюнька", вирізнений конкурсом "Зорі" де Франко був одним із трьох членів комісії на Етнографічні збірники НТШ.

В історичній ділянці Бойківщини Іван Франко теж дав свій вклад. Описуючи "Польське повстання в Галичині 1846 року" Франко подає низку бойківських місцевостей (Стрий, Самбір, Перемишль). Як пише Франко, навіть після упадку польського повстання ширився в Карпатах рух польських тайних товариств – "Молода Сарматія" та "Правдиві сини вітчизни". У кожному повіті мала бути їхня повітова влада: "...а в

19 Іван Франко. Зібрання творів... Том 26, ст. 189.

20 Там же ст. 180-204.

21 Іван Франко. Зібрання творів... Том 29, ст. 411-415.

відпоручників від кожних трьох таких властей – власть окружна. Таких властей мало бути в Галичині шість і кожда з них мала вибрати по трьох відпоручників до центральної Ради надкарпатської.”²² Такі організації зароджувалися як гриби по дощі та наш народ не давав себе до них втягнути. Більш активними були ті товариства серед студентів та прийшов сумерк. В 1843 р. розпочалися процеси, біля 60-ти головніших конспіраторів засуджено на смерть але цісар замінив смертну кару на довічне тюрму, а деяких звільнено, крім того частина померла, а деякі покінчили самогубством.

У Франка є більше статтів про польсько-українські взаємини. В основному польська знать висміювала наше селянство і духовенство. Неменш цікава стаття Франка в “Київській Старині” російською мовою про “Палення опирів в с. Нагуєвичях” на Бойківщині. Це сталося 1831 р., коли то спалено декілька селян, підозріваючи їх, що вони опирі і спричинили шаліючу по селах холеру.

Цікаві факти подає Франко, з якими зазнався підчас наукових екскурсій по Бойківщині. Перебуваючи в селі Моршині Стрийського повіту, один бойко розказував йому історичний факт, як то в часі панщини дідич безправно передав моршинську церкву в село Довге. Довжане приїхали фірами в той час, як моршинці були на панщині в полі і перевезли до себе всю церкву. Дану подію підтвердив письменникові о. Богдан Кирчів.²³

В своїй праці “Нариси історії Українсько-руської літератури” в різних місцях згадує він про бойківських поетів та письменників. Доволі згадати про його характеристику бойківського письменника Івана Вагилевича, хоча на мою думку, Франко надто строго розглядає його діяльність.²⁴

В короткій статті годі дати повний огляд і тому я старався відмітити цікавіші моменти пов’язані з темою.

Михайло Яцків у своїй праці про Івана Франка пише: “...В своїх оповіданнях і повістях розвиває перед нами Франко страшні картини гор’я і нужди з життя робітників, рімників, визиск від всяких промисловців, нужду темних безрадных хлопів, а слово його просте видирається

22 І. Франко. Зібрання творів... Т. 46 кн. 1. Історичні праці ст. 360.

23 Докладніше про це в: Іван Франко – Зібрання творів... т. 33, ст. 57-58

24 Нарис історії українсько-руської літератури. Львів, Укр.-Рус. Вид. Спілка, 1910, ст. 104-105.

з душі як кровава блискавиця о пімсту до неба за кривду бідного люду." ²⁵ Ці думки доволі ярко наświetлюють життєвий шлях, шлях боротьби за кращу долю рідного народу, українського Мойсея. Він, вірний син бойківського люду, повністю вивчив за молодих літ долю своїх братів-бойків – спершу з оповідань в кузні батька, а опісля з подорожей рідними пляями. Та це не все. Франко не лише поет і письменник, але заслужений учений в різних ділянках. Знані його цінні праці з ділянки етнографії. Він дав теж низку політичних праць. Знані його праці з історії, мовознавства. Він знаменитий критик, економіст і оборонець покривджених.

Франко є, як пише Юрій Бойко, "одним із тих стовпів, на яких тримається велична будова української культури. Це стає ясным, коли глянемо на історію нашого духовного розвитку в останні півтораста років." ²⁶ Франко, що виріс в бойківській курній хаті, увів нас у світ культури древнього, середньовічного і сучасного нам світу, відкриваючи своїми творами і перекладами вікно, чи радше широку браму в широкий світ.

- 25 Михайло Яцків, Іван Франко в 40-ву річницю письменницької праці. Нью-Йорк, Гайдамаки, 1913, ст. 13.
- 26 Юрій Бойко. Вибране. Мюнхен. Наклад автора, 1971, т. 1, ст. 21.

СПІВИ ЯРОСЛАВА ЛЕСЕВА

В морі поезії, де у зверхній тіні шелестять паперові кораблики і тихо лопаються надуті бульбашки, існують важкі прозорі краплини сліз. Вони несуть у собі сіль поезії – її гірку правду.

Якщо Ігор Калинець був помічений ще у 60-ті роки, то Миколи Горбала нікому було б помічати, як би не літературне середовище в таборі суворого режиму. Василя Стуса ми помітили вже після громової вістки про його смерть. Ярослава Лесева довго возили кримінальними етапами – він був чи не найбільш самотнім і забутим.

Але думаючи про Шевченка, він вперто повторював:

Щоб не лишати внукам нашим,
я доношу твої кайдани.

В морі поезії (неопублікованої) ми досі не помічали його скромної постаті. Але, коли помітимо – його збірку "На лінії болю" будемо читати до кінця з потаємною надією знайти перли. У ній все справжнє, народжене з болю, освітлене сяйвом наших одвічних ідеалів. На чорний навколишній світ Лесів дивився очима тих добрих синіх гір, що все бачили і не можуть змалитися до дрібної мсти або темної розпуки. Хоча, кожного дня – те саме:

Мій рожевий кінь знов поворонів
і знов: Як білі сови, сни
Мене щоранку будять.
Сніги. Сніги. Сніги.
Й голодні, хворі будні.

Інший син краю гір Зіновій Красівський дав у своїй поезії страждань національну назву – "Невольничі плачі". У Лесева нема історичної і національної атрибутики, але її глибоке осмислення, особисте переживання і стусівська офірна готовість.

Глибинна духовна традиція стоїцизму чується в цій згармонізованій поезії дисгармонійного віку.

Камінь, що в мене кидають,
В чорнозем душі ловлю.

Зійдуть ломикаменем квіти,
Люблю вас, люблю, люблю.

За формою поезія Лесева проста. Вона пливе, як молитва, як подих душі. Метафора прозора, слово ваговите, рима свіжа, але її не помічаєш. Жодного сліду технічної обробки:

Все народжене на етапах.

Можливо Ярослав Лесів не напише томів. Але хіба інший український католицький священник Маркіян Шашкевич залишив нам томи?

Звичайно, порівняння шкультигають: і парафія не та, і поезія не та, і преса не та. Але мені здається – прийшов би зі своєї далини вічно молодий і гарний Маркіян Шашкевич. Поклав би руку на плече Ярославу Лесеву і сказав би: "Брате мій, я теж хотів би так написати":

Золота безнадійна осене
Не боли мені, не боли.
Ти маленьку смужку просині
В час вечірній мені пошли –
Ти холодним місячним променем
Хрест віконця позолоти,
З шляхами так важко пройденими,
Безпросвітню ніч освіти.

Погортав би Маркіян Шашкевич збірку і широко відкритими очима може б відмітив мовчки ті вірші, від яких не відмовився б кожен справжній поет. А тоді низько схилився б перед тихим стражданням гідних спадкоємців кінця страшного двадцятого віку.

Бо справді:

Ті в білих одежах – вони
Приходять від великої скорботи...

Я родом із зелених гір,
Що Птоломей іменував Карпати,
Я з кременю, води і зір.
Приречений любити і
страждати.
І щира дяка Богу за усе,
Що пережито, що нас жде з

Тобою.
Карпати вічний наш Ковчег
І Україна в муках родить Ноя!

* * *

Свята минули Різдвяні,
Усе на цім світі минає –
Думки мої вслід за вітрами,
В сіру безвість снігів
відлітають.
Одинокий у рідній чужині
Вкотре сам із собою лишаюсь
Наче стяг на полярній
крижині
Весняних експедицій чекаю.

* * *

Мій смутку,
мій вселенський болю,
Як мінним полем,
як цвинтарним полем
Одним-один
через вогонь і дим
Де лиць нема,
де гори спин
й горбатих душ
жалобляться хрести,
Де царствує цинічний кпин
З тобою йду
один, один, один...

* * *

Мене ніщо так не болить
Як те осіннє поле,
Що лиш одні йому стовпи
Гудуть під небом голим.

Нікому діла вже нема,
До смутку того й болю,
Лиш вороняччя чорна тьма
Ордою понад полем
Враз пронесеться – тишина
Западе мертва в полі,
Здається навіть, що й весна
Не змінить його долю.

* * *

Наслідування Т. Шевченка

Чи не єдиною в неволі
Мені відрадою була,
Неопалима книга-доля,
Мого народу і моя.
Не раз заплакав я над нею
Над Україною твоєю
І забувалось власне горе,
І думи рвалися як море
Із зболених моїх грудей,
Крізь заборони до людей.

УКРАЇНСЬКІ ГОВІРКИ В ПНР (продовження)

Першою публікацією, що відносилася до опису Бойківщини та її народної культури, була книжка І. Любіча-Червінського, видана У Львові в 1811 р.¹⁶ Праці етнографів мають велике значення також для мовознавців, які досліджують історію системи бойківських говірок, а передовсім їх лексики. Як засвідчує автор найновішого словника бойківських говірок Й. Онишкевич, найбільше значення з огляду на якість і кількість лексичного матеріалу мають етнографічні праці В. Гнатюка та І. Франка.¹⁷

Кілька наших прикладів з публікацій, що появлялися ще у ХІХ ст. і які відносяться до бойківських говірок та їх мовної системи. Оце у 5 числах журналу "Учитель" (1872) друкувався поданий до друку С. Пасичинським "Малий словарець бойківсько-руських слів, уживаних в щоденній бесіді".¹⁸

Український етнограф М. Зубрицький (1856-1919) опублікував у "Матеріалах до Українсько-Руської Етнології" цікаві розвідки про бойківську народну культуру, а саме: про одяг¹⁹, взуття²⁰ і будівництво²¹; праці такі мають посереднє відношення до лексики бойківських говірок.

З інших авторів, що писали про народну культуру й фольклор бойків ще перед першою світовою війною, треба згадати Франко-Хоружинську Ольгу (1864-1941), дружину Івана Франка, яка 1887 року написала розвідку п. з. "Карпатські бойки і їх родинне життя".²²

Багато цікавих фактів з мови і культури бойків наводить І. Франко у статті з 1885 р., в якій дискутує над походженням назви бойки. Він не погоджується з тим, що ця назва мала б у своїй основі частку бое. Пояснюючи справу стосунку підгірян до бойків, І. Франко пише:

"У бойків також є чимало таких культурних пережитків, що разять підгірянина, як напр., курні, чорні та нечепурні хати, в маслі варені сорочки, життя великими сім'ями (задругами) в спільній хаті, відмінний від підгірського одяг, довге на плечі спадаюче, іноді заплітане в коси, або зав'язуване вузлами волосся і т. д. Дуже вірно замітив Тайлор (Anfange der Cultur), що між племенами, а навіть частинами одного племені, котрі різняться між собою ступенем культури, постає звичайно така нелюбов, при чім плем'я, що поступило далі в культурі, приписує запізненому темнішому, між іншим, також таємну, магічну та чародійську силу. Що наші підгіряни приписують власне таку силу бойкам і гуцулам, базуючись на тому, що в горах задержалося досі

далеко більше віри в таку таємну силу, ніж на долах, це діло досить відоме”.

І. Франко далі сверджує, що "нелюбов підгірян до бойків може не мати нічого з назвою "бойки", а "згідний відтинок міг перейти з людей на назву, яка первісно могла не мати такого відтинка”.

Автор статті заперечує також факт, що назва бойки мала б появитися на пограниччі з лемками, бо "такої межовини між бойками і лемками зовсім нема. Зауважив це вже пок. проф. Коперницький, об'їздячи наші гори, що оскільки між бойками і гуцулами видно різкий контраст і в мові, і в одежі, і в способі будування хат, остільки між лемками і бойками такого контрасту нема" (...)

"Мені доводилось, – пише І. Франко, – жити пару разів по кілька неділь в Дидьові (крайній захід турецького повіту, тоді ще село це належало до ліського повіту), але ані частинці "боє", ані якогось особливого передразнювання лемків там я не чув".²³

Дослідження бойківських говірок на початку мали значення, передовсім, для пізнання поодиноких слів, уживаних бойками. У цьому відношенні першим був І. Вагилевич, який до згаданої статті про бойків ще у 1841 р. додав словничок укладений зі 133 слів, значення яких пояснювалося чеською мовою. Для бойківської лексикографії мали пізніше значення праці С. Пасічинського, І. Верхратського, І. Гоцького, І. Франка, І. Свенціцького, А. Козака, С. Павлюха, Є. Грицака, А. Яворського та ін. 24 Деякі з цих дослідників збирали та опрацьовували діалектний матеріал, не маючи професійної підготовки, слова були інколи записувані без послідовного вказання на їх вимову та наголос.

Найціннішими працями, що появилися у ХІХ ст. у цьому відношенні, можна вважати І. Верхратського "Знадоби до словаря южноруського", Львів, НТШ 1877 та І. Франка "Галицько-руські народні приповідки" задля точності пояснень поодиноких слів, вказання місця запису слова, багатства матеріалу і фразеологічних зворотів.²⁵

І. Свенціцький опублікував у 1913 році опис говірки одного бойківського села Бітля.²⁶

Найновішим донедавна (перед виданням словника М. Онишкевича у 1986 р.) був "Словник бойківського говору" Ю. Кміта, опублікований частково (А – Копаня) у 3-11 номерах "Літопису Бойківщини", Самбір, 1934-39. 27

У 1939 р. появилися спроби географічного представлення лексики бойківських говірок у праці М. Парипи п.з. "З географії бойківських слів",²⁸ де подаються наприклад, всі варіанти назви картоплі: була, бруна, бульба, бульбан, бульва, що вживалися у говірках бойків, та інші слова. Як написав пізніше Я. О. Пура, географічне поширення цих слів показано надто приблизно, додана до статті карта тим більше цього

завдання не розв'язує, бо ілюструє (і то поверхово) лише одне слово "картопля".²⁹

Є. Грицак дав у 1938 році спробу виявлення лексичного багатства говірки одного села Сушиці Рикової Старосамбірського повіту. Більша частина стетті була подана у формі словника.³⁰

Можна ще назвати такі цінні праці, що своїм змістом в'яжуться з пізнанням словникової системи бойківських, як "Деякі інституції звичаєвого права на Старосамбірщині" І. Максимчука, "Матеріальна культура с. Жукотина Турчанського повіту" В. Кобильника³¹ чи "Говірки Підбузького району Львівської області" Д. Бандрівського, Київ 1956. У цих та інших працях міститься багато цікавого бойківського лексичного матеріалу. Завершенням довгих досліджень над словництвом Бойківщини став унікальний "Словник бойківських говірок", укладений М. Онишкевичем і виданий уже після його смерті у 1986 році в двох частинах.³²

З міжвоєнних праць про систему бойківських говірок треба згадати дослідження, передусім, С. Рабій та Я. Рудницького. Праця С. Рабій п.з. "Dialekt Wojkow" подана була лише у формі короткого реферату, представленого І. Зілинським на засіданні Польської Академії наук у Кракові.³³ В ній охоплено дослідженням велику територію, що навіть виходить за межі Бойківщини, особливо, коли йдеться про її північну межу. Автор, як видно з реферату, досить детально аналізує мовні явища (фонетичні й морфологічні) бойківських говірок, подає інколи в загальному плані територію їх поширення.³⁴

Досліджень над бойківськими говірками у міжвоєнний період не помічає, на жаль, автор "Нарису історії української діалектології" А. Москаленко (1962), який згадує діалектологічні праці І. Зілинського.³⁵

З діалектологічних праць цього діалектолога, організатора досліджень українських говірок на території міжвоєнної польської держави, цінними для пізнання бойківських говірок були розвідка п.з. "Границі бойківського говору" (1938),³⁶ а також стаття, в якій І. Зілинський визначав границю між лемківськими та бойківськими говірками, надрукована у польському славістичному журналі "Люд Слов'янські" (1936 р.), написана на основі мовних фактів, записаних по селах території бойківсько-лемківського пограниччя.³⁷

До речі, діалектичний матеріал, зібраний (записаний) по селах у міжвоєнний період, що зберігся у домашньому архіві І. Зілинського, був частково опрацьований та опублікований у Кракові у Видавництві Ягеллонського університету 1975 року. Серед цього цінного, бо майже вже історичного, матеріалу знайти можна також записи з декількох бойківських сіл, напр., з таких сіл, як: Ботелька Нижня, пов. Турка, записував С. Ших у 1937 р.; С. Должки, пов. Турка, записувала С. Рабій

1935 р.; С. Вовче, пов. Турка, запис О. Лотоцької 1937 р.; с. Ясінка Масьова, пов. Турка, запис О. Лотоцької 1938 р.; С. Рибник, пов. Дрогобич, запис О. Лотоцької 1937 р.; с. Добголука, тепер Стрийського району, запис О. Іжицького з 1939 р.; с. Ісаї, пов. Турка, запис О. Лотоцької з 1938 р.; с. Кропивник Старий, пов. Дрогобич тощо.³⁸

Я. Рудницький, автор монографії "Географічні назви Бойківщини" (Краків 1939), проаналізував декілька фонетичних особливостей говірки Старої Ропи, Старосамбірського району в статті, опублікованій 1935 р. На цій основі робить він висновок, що говірка села Стара Ропи належить до говірок перехідних від бойківських до наддністрянських і що "північна межа чисто бойківського говору проходить нижче на південь від Старої Ропи".³⁹

Першою спробою виявити ізогlossen окремих мовних явищ, що проходять північним кордоном Бойківщини, була праця саме Я. Рудницького п. з. "Важливіші ізофони на півночі центральної Бойківщини".⁴⁰ Дослідник визначив там "межу ізофон бойківського говору, зокрема таких, як рефлексія а після м'яких приголосних, коронально-дорсальне пом'якшення приголосних, м'яке р у кінці слова, задне ь і та інші. На особливу увагу застосовує розглянуте питання так зв. міжслівного "сандгі", що поширене у говорі бойків".⁴¹

У підручнику п. з. "Українська мова та її говори" (1-е вид. 1937 р.) Я. Рудницький помітив два тексти, як взірці бойківських говірок, які він сам записував у с. Багноватій, Турчанського повіту ("Спогад про світову війну" 1935 р.) та в с. Сенечолі, Долинського повіту ("Про астронома" 1936 р.).⁴²

Наведемо ж оцей анекдот (приповідку) про астронома:

"За остромона є приповідка: мав їхати царь на спацир й взяв собі остромона. Прийшли в хлопське село до газди в двір і кажут: "Газдо, ци бисте нас прияли наніч. А тот газда: "Я би вас прияв, але я не маю де". А вин: "Ми туйкьї на оборї". -- "Та на оборї вопаде зла хвиля в ночи". А остромон: "Ви там не журітьсья". (...)

*Прийшло в ночи приходит буря. Дідо пиридонньом встає, а царь кажи: "Діду, як ти знав, що буди зла хвиля?" А він: "Я -- проше пана -- бо моя свиня носила з кучи солому". А царь до остромона: "Хлопська свиня ліпший остромон, як ти"."*⁴³

У цій же публікації Я. Рудницький подає приклад оповідання Ю. Кміта п.з. "Школа" як зразок стилізованого бойківського говору:

"-- Днись йунакше постало. Мій хлопиць мудріший від мене. Ходит до школи. Послухайте, до чого я йду. Щось си хлопчийко придобарив, сів коло стола й став писати до сина в Гамериці: "Я ти пишу, братцю, тото письмо. Ци приїмаш го? Як ти ся вподобат, то буду все писати. Чкода, аби отиць жидам гроші ще й за листи викладавали..."

-- Файно листа пустие!

-- Вийшла карта від сина: "Як будеш так писати, чи типир, то приймаю і красно тя витая з тим письмом"... Ну, чи ни мудрійший мій хлопчийко? Гвару і тому менчому: Ходи до чколи, дітинко, я своє звідкував і тогом ни мав...

-- Так, так, міні ся видит, куме, що чоловікври найгирше амирати чириз то, що не видів того, що другі виділи...⁴⁴

Після другої світової війни особливо багато появилось досліджень системи бойківських говірок. З-посеред післявоєнних українських дослідників бойківської діалектології на першому місці треба згадати письменника і діалектолога Д. Бандрівського (1897 – 1083)⁴⁵, доголітнього завідуючого Кафедрою слов'янської філології Львівського університету М. Онишкевича (1906 – 1971)⁴⁶, Я. Пуру, В. Черняк та ін.

Перед виданням винятково цінного і неповторного з огляду на кількість слів і методологічну якість "Словника бойківських говірок" (Київ, 1984, ч. I-II) проф. М. Онишкевич протягом довгих років опублікував чимало цінних наукових розвідок, у яких висвітлював справи поодиноких бойківських слів⁴⁷, представляв методологічні, лексикографічні проблеми, зв'язані з його працею над словником бойківських говірок⁴⁸, писав про іншомовні елементи в бойківських говірках, головним чином, румунізмами, словакізмами, мадяризмами, русизми⁴⁹, а також про бойківські діалектні елементи у творах І. Франка.⁵⁰

У 1968 р. проф. М. Онишкевич захистив свою докторську дисертацію на тему "Нариси лексикографії та лексикології Бойківщини на основі даних словника бойківського діалекту".⁵¹

Д. Бандрівський у своїй кандидатській дисертації п.з. "Говори Підбузького району Дрогобицької області в їх зв'язках з говорами сусідніх районів" (Львів, 1956) розглядає особливості фонетичної системи, граматичної будови і лексичного складу одного з районів б. Дрогобицької області. Я. Пура так інформує про свою монографію: "На основі цього дослідження автор робить висновки, що говірки Підбузького району є перехідними від бойківських до наддністрянських (...) Говірки південної частини району становлять собою ще тип бойківського говору, але на мові молодшого покоління вже відбився вплив сусідніх наддністрянських говорів".^{51a}

На цьому ж матеріалі основані були такі особні розвідки Д. Бандрівського, як монографія видана у 1956 р.⁵² та детальні дослідження фонетики⁵³, морфологічних особливостей⁵⁴ чи лексики говірок з бойківського пограниччя.⁵⁵ Вони значною мірою збагатили наші знання про систему бойківських говірок.

Я. Пура досліджував говірки Західної Дрогобиччини, в тому числі також бойківські. "Фонетичні особливості, що характеризують бой-

ківський говір, виявлено переважно в говірках Підбузького (півн.-сх. ч.), Старосамбірського (півд.-зах. ч.) і Стрілківського районів". За фонетичними даними, беручи до уваги такі звукові риси, як: а) відсутність звуження а після м'яких приголосних, шиплячих та й; б) рефлексія е як е,и (звуження вимови е); в) задне ы, ы; г) звук и в частці ни (ніяк, нігди, нікули); д) пом'якшення усіх приголосних перед і -о-ьй): с'іль, д'ім, бій, н'ім, висел'ї; е) м'яке р у суфіксі -ар: косарь, воичарь; є) перехід н' в суфіксі -н.к-у-й-: милейка, дівойка, сусідойка та ін., досліник стверджує:

"Ізгласи цих та інших особливостей в основному збігаються, створюють тим самим досить виразну межу бойківського говору; вона проходить приблизно такими пунктами: Стара Сіль – Стрільбище – Велика лінина – Тершів – Бусовисько – Лужок Горішній – Топільниця – Тур'я – Свидник – Ластівки – Кропівник Старий – Рибник – Довге. На північ від цієї лінії маємо перевагу фонетичних особливостей надніпрянського говору".⁵⁶

Морфологічні особливості бойківських говірок знаходить цей дослідник також у говірках Старосамбірського, Підбузького і Стрілківського районів. "Це особливості північної Бойківщини. З них для прикладу такі: а) збереження в назв.-зн. одн. форм колишніх ьв-основ: церков, хоругов, морьхов; б) рідкісне вживання -ове, -еве- в назв. мн. іменників, що мають збірне значення: синове, братове, газдове; в) вживання дієслів теперішнього часу типу бігаш, читаш, гадаш (2 ос. одн.), бігат, читат, гадат (3 ос. одн.); г) наявність своєрідних прислівникових форм: борзо (швидко), по польських, по руських (по-польськи, по-руськи), горі, долі (вгорі, вдолині) та ін.; д) вживання прийменників строно, струно (про, ради), меджи, помеджи, корос, корус (через) та ін."⁵⁷

Крім цієї монографії Я. Пура опублікував ще декілька статей, які відносилися до таких детальних справ системи бойківських говірок, як місце наголосу⁵⁸ чи проблеми синтаксису, вживання сполучників, головні та другорядні члени речення тощо.⁶⁰

16. J. Lubicz-Czerwinski, Okolica Zadniestrska miedzy Stryjem i Lomnicaa, Lwow 1811.

17. М. Онишкевич, цит. праця, стор. 4-5.

18. С. Пасічинський, Малий словарець бойківсько-руських слів, уживаних в щоденній бесіді, "Учитель", 1877, чч. 33-37.

19. М. Зубрицький, Верхня вовняна ноша українсько-руського народу в Галичині. Взірці крою і ноші у бойків..., "Матеріали до Українсько-Руської Етнології", т. X, Львів, стор.. 77-104.

20. М. Зубрицький, Ходаки, обув селян Старосамбірського і Турчанського повітів, "Матеріали до Українсько-Руської Етнології", Львів, т. XI, стор. 23-29.
21. М. Зубрицький, Селянські будинки в Мшанци Старосамбірського повіту, "Матеріали до Україно-Руської Етнології", Львів, т. XI, стор. 1-22.
22. Альманах "Перший вінок", 1887.
- 23.1. Франко, Уваги про походження назви "бойки", "Життє і слово", т. III, Львів, 1895. Користуюсь виданням: І. Франко, Назвознавчі праці. Перше книжкове видання з приводу століття народин 1856-1956, Вінніпег, 1957, стор. 47-51.
24. М. Онишкевич, цит. праця, стор. 5.
25. Там же, стор. 5.
26. І. Свенціцький, Бойківський говір с. Бітля, "Записки Наукового Товариства ім. Шевченка", т. CXIV, кн. 2, Львів, 1913.
27. Історія цього словника описана в: М. Онишкевич, Словник бойківських говірок, ч. I, Київ, 1984, стор. 20. Про інші лексикографічні спроби й досягнення див.: М. О. Онишкевич, Очерки по лексикографии..., стор. 5-7
28. "Літопис Бойківщини" ч. 10, Самбір, 1938.
29. Пор.: Я. Пура, Говори Західної Дрогобиччини, ч. I, Львів, 1958, стор. 14.
30. Є. Грицак, Лексика с. Сушиці Рикової у Старосамбірщині, "Літопис Бойківщини", ч. 10, Самбір, 1938.
31. "Літопис Бойківщини", ч. 7-8, Самбір, 1936.
32. М. Онишкевич, Словник бойківських говірок, частина I-II, Київ, 1984.
33. Z. Rabiejowna, Dialekt Bojkow, "Sprawozdania z Czynnosci i Posiedzen Polskiej Akademii Umiejetnosci", t. XXXVII, Krakow, 1932.
34. Пор. оцінку Я. Пури, цит. праця, стор. 12.
35. А. Москаленко, Нарис історії української діалектології. Радянський період, Одеса, 1962, стор. 36-39.
36. "Літопис Бойківщини", Ч. 10, Самбір, 1938.
37. І. Зілинський, Питання про лемківсько-бойківську границю, "Lud Slowianski", т. IB, 1A, Кракож, 1936.
38. Studia nad dialektologia ukrainska i polska. Z materialow b. Katedry Językow Ruskich UJ., Opracowal i przygotowal do druku M. Karas, Krakow, 1975.
39. Я. Рудницький, До бойківсько-наддністрянської межі, "Літопис Бойківщини", ч.6, Самбір, 1935.
40. "Літопис Бойківщини", ч.10, Самбір, 1938.

41. Я. Рудницький, Важливіші ізофони на півночі центральної Бойківщини, "Літопис Бойківщини", ч. 6, 1935, а також: його ж Kilka izofon ze wschodnich obszarow Bojkowszczyzny, "Lud Slowianski", t. IV A, Krakow, 1938. Пор.: Я. Пура, цит. праця, стор. 13.

42. Я. Рудницький. Українська мова та її говори, 3-є справлене й поширене видання, Вінніпег, 1965, стор. 40.

43. Там же, стор. 40.

44. Там же, стор. 103.

45. Український Радянський Енциклопедичний словник, т. I, Київ, 1986, стор. 132.

46. Пор.: М. Лесів, Пам'яті Професора М. Онишкевича, "Наша культура", No 11 (163), Варшава, 1971, стор. 11-12. M. Lesiow, K. Trofimowicz, Mychajlo Onyszkiewicz (1906-1971), "Slavia Orientalis", XXI, nr 1, Warszawa, 1972, s. 127-128.

47. Пор.: М. Онишкевич, Бойківське пони, "Питання слов'янської філології", вип. 1, 1960, стор. 50-51.

48. М. Онишкевич, Принципи складання словника бойківського діалекту, "Питання слов'янської філології", вип. 1, Львів, 1960, стор. 10-19 (також: "X Республіканська діалектологічна нарада", Київ, 1959, стор. 18-20); М. Онишкевич, Про складання словника бойківського діалекту, "Праці X Республіканської діалектологічної конференції", Київ, 1961, стор. 114-125; М. Онишкевич, Словнички та словники бойківських говірок, "Вісник Львівського університету", серія філологічна, вип. 4, Львів, 1966, стор. 94-100.

49. М. Онишкевич, Румунські елементи в бойківських говірках, зб. "XXXIX Наукова конференція, присвячена підсумкам науково-дослідної роботи університету за 1964 рік. Тези доповідей. Філологія і журналістика", Львів, 1965, стор. 60-61; Словацько-українські мовні зв'язки, "Питання слов'янознавства. Матеріали першої і другої славистичних конференцій", Львів, 1962, стор. 97-109; Угорські елементи в українській мові (за даними бойківських говірок), "Тези доповідей сьомої української славистичної конференції", Дніпропетровськ, 1966, стор. 260; Російські елементи та паралелі в говірках Бойківщини до і після Жовтня, "Вісник Львівського державного університету. Філологія, іноземні мови, журналістика", Львів, 1963, стор. 36-43.

50. М. Онишкевич, Діалектизми (полонізми і бойкізми) та їх коментування у 20-томнику творів І. Франка, зб. "Іван Франко. Статті і матеріали", зб. XI, Львів, 1964, стор. 182-194; зб. XII, Львів, 1965, стор. 148-154; Полонізми і діалектизми та способи їх коментування у 20-томнику творів І. Франка, "Іван Франко. Статті і матеріали", зб. X, Львів 1963, стор. 139-156 тощо.

51. Пор.: Автореферат докторської дисертації: М. Онишкевич, Очерки по лексикологии и лексикографии Бойковщины по данным Словара бойковского диалекта. Автореферат дисертации на соискание ученой степени доктора филологических наук, Львов, 1968.

51а. Пор. оцінку в праці: Я. Пура, Говори західної Дрогобиччини, ч. I, стор. 13.

52. Д. Бандрівський, Говірки Підбузького району, Львівської області, Київ, 1956.

53. Д. Бандрівський, Фонетичні особливості бойківських говірок Боринського і Турківського районів, Дрогобицької області, "Дослідження і матеріали з української мови", т. 1, Київ, 1959, стор. 10-23; Фонетичні особливості говірок Дрогобицького району, Львівської області, "Дослідження і матеріали з української мови", т. III, Київ, 1960, де на стор. 3 стверджується: "Говірка с. Уличного, розташованого біля підніжжя Карпат (...) є перехідною від середньобойківського до середньонадністрянського типу говірок". І далі: "Говірки сіл Ясениці-Сільної і Попелів (...) віддалених на 11-14 км від Дрогобича, є перехідними від західнобойківських до західнонадністрянських з перевагою елементів надністрянського типу. Говірки овох згаданих вище сіл становлять одну мовну цільність з говіркою с. Івана Франка (кол. Нагуевичів)".

54. Д. Бандрівський, Деякі морфологічні особливості говірок Турківського району Львівської області, "Дослідження і матеріали з української мови", т. II, Київ, 1960, стор. 3-11.

55. Д. Бандрівський, Матеріали до діалектного словника Бориславського і суміжних районів Львівської області, "Дослідження і матеріали з української мови", т. IV, Київ, 1962, стор. 3-14.

56. Я. Пура, Говори Західної Дрогобиччини, ч. I, Львів, 1958, стор. 14-15.

57. Там же, стор. 46-47.

58. Я. Пура, Деякі особливості наголосу в говорах західної Дрогобиччини, "Наукові Записки Ровенського педінституту", т. 5, 1961, стор. 229-239.

59. Я. Пура, Сполучники підрядності у говірках Самбірського і суміжних районів, Дрогобицької області, "Доповіді та повідомлення Львівського педінституту", Серія філологічна, Но 2, 1956, стор. 22-24; Сполучники в говірках південно-західної Львівщини, "Праці X Республіканської діалектологічної наради", Київ, 1961, стор. 185-200; Особливості вираження головних і другорядних членів речення у говорах західної Дрогобиччини, "Наукові записки Ровенського педінституту", т. 5, 1961, стор. 241-251; Деякі особливості синтаксису

говорів західної Дрогобиччини, "Питання українського мовознавства", кн. 4, Львів, 1960, стор. 168-174.

60. В. Черняк, Із спостережень над системою голосних фонем бойківського говору, "Доповіді та повідомлення Львівського університету", вип. 5, ч. 1, 1957, стор. 92-96; Характеристика системи голосних фонем бойківського говору, "Питання українського мовознавства", кн. 4, Львів, 1960, стор. 150-167.

Микола Рішко
м. Ужгород

ОДНА НАС МАТИ ВЕРХОВИНА ПОРОДИЛА

(спогад)

До 95-річчя від дня народження Василя Гренджі-Донського

З букетом весняних першоквітів, у призадумі, нахиливши голову, стою в центрі міста Ужгороду перед гарною меморіальною дошкою нестихаючого соловейка Срібної Землі чарокрасних барвінкових Карпат, талановитого письменника – прозаїка і поета, одного з перших основоположників новітньої закарпатської української літератури Василя Генджі-Донського, який після довгих літ повернувся до нас, у свій рідний край у всій силі і красі. Його голос, мов звуки вівчарської трембіти, нині чути від гордочолої Говерли до дзвінкого Ужа. З почуттям гарячої любови вітаю його, як вірного сина народу, як найближчого моему серцю друга й першого вчителя -натхненника на стежці в світ прекрасного – поезію. І миттєво, мов на голубому екрані, меморіальна дошка зникає й він з'являється переді мною, як колись, живий, розумний, говірливий, добряче усміхнений. Чую його голос, відчую дружній потиск рук, обійми...

Ще будучи студентом Пряшівської вчительської семінарії, я залюбки уважно читав його милозвучні вірші в тодішніх газетах та журналах "Наш рідний край", "Пчілка". Полюбилися, бо й сам починав віршувати. І так кортіло познайомитися із незвичайною, загадковою для мене, людиною – живим поетом. Подався то пішки, то на возі з рідного села Драгова, що на Хустщині, в окружний центр селище Волове (нині Міжгір'я), де на окраїні жив ще молодий поет. В дорозі думав, як підійти до такої людини, як поклонитися, що говорити...

На невеличкому подвір'ї, перед чепурною дерев'яною хатиною трохи вищий ніж середнього росту, з високим чолом, в окулярах, господар ручною пилою рубав букового круглячка. Я поздоровився й запитав: "Будьте такі добрі, скажіть, де живе наш поет, пан Василь

Гренджа-Донський?" Він випростався, підняв угору пилку й, посміхаючись, відповів: "То я буду той, пробачте, великий пан. Прошу, заходьте ближче." Я представився. "А, так це ти, друже Миколо! В журналі "Наш рідний край" я читав твого вірша "Мрія". Гарний, мелодійний," – похвалив він і продовжав: "Ми з тобою родичі й по перу. Я мабуть, не багато старший (9 р.) Та прошу, не величай мене паном і на "ви". Я для тебе буду від нині Василь, а ти для мене – Микола. Ми з одного кореня прийшли на світ, одна нас розумна, талановита мати Верховина породила й якось тяжко зростила."

Зайшли ми в чистеньку хату. І розпочалася довга задушевна розмова. Я прочитав два вірші. Василеві сподобались. З мого дозволу він замінив пару слів і сказав: "Добре, Миколо. Маєш іскру божу. Пиши, читай вірші наших корифеїв Т. Шевченка, І. Франка, Л. Українки та інших поетів." Він теж прочитав кілька невеличких віршів. Вкінці подарував мені безцінний скарб – свою збірку поезій "Тернові квіти полонин". Це була в мене перша книжка з автографом, яку я беріг, як зіницю ока. Згодом, уже будучи вчителем, мені вдалося придбати й збірки "Китиця квіток", "Золоті ключі" та "Тобі, рідний краю". Вони були й моїм підручником у школі. До нині, вже теж посивілі, мої колишні учні при зустрічі зі мною охоче декламують вірші свого гірського соловейка Василя, а ще тишком-нишком наспівасемо куплетики з віршів, написаних коломийковим розміром, як наприклад:

Повій, повій, буйний вітре,
Із гори в долину,
Неси душу, буйнесенький,
Там, на Україну.

Але на жаль, тих збірок я не встиг сховати від злочинців – гортієвсько-фашистських окупантів, які разом із іншими цінними книгами спалили їх. Спалили. Та не спалили вони живе слово співця полонин, його й нашу любов до нездоволеної Верховини, ненависть до тодішніх нових ворогів, боротьбу за правду і волю.

Після того пам'ятного дня ми ще кілька разів зустрічались в Ужгороді й Хусті. А остання розпочалася, кров'ю полита, в тячівській тюрмі-катівні в березні 1939 страхітливого року. Мене терорист і жандарм вштовхнули кулаками в камеру, в якій уже, з синяками на обличчі був Василь. Він схопився й ми обнялись. Це вже не сподобалось катюгам – така зустріч двох великих "грішників". Про це Василь у своєму щоденнику за 26 березня згадує так: "Під вечір відчинилися двері і в мою камеру приводять молодого нашого поета Миколу Рішка. "Миколцю, колего, друже мій, і ти тут?!" – питаю. Виявляється, що тут ув'язнена і його дружина (вчителька). Каже, що драгівські селяни захищали від окупантів кордон. І всіх заарештовано й приведено сюди

у в'язницю. Через півгодини Рішка забрали від мене, а куди – не знаю..." На прощання він вигукнув: "Тримайся, Миколцю!" "Буду" – відповідаю.

Після щоденних вислухів, побоїв у тячівській та хустській тюрмах, у тимчасово перехідному концтаборі біля села Крива, ми зустрілись у кінці квітня аж на угорській території, на окраїні міста Ніредьгази, в концтаборі Варюлапош, колишньому графському жеребинцю та свинарнику. Тут уже було понад 1,000 в'язнів зі всіх куточків окраденої безборонної Верховини – вчителі, творча інтелігенція, лісоруби, робітники, селяни – весь цвіт народу, борці за свободу. Всі виснажені, голодні, з подряпаними обличчями. Та душею не вбиті, не каються, нескорені.

Велику групу в'язнів, у якій був і я, загнали в довжелезний хлів-жеребинець, де ще було місце присісти в смердючих цементових перегородках обабіч прохідної доріжки, на якій терористи спостерігають за поведінкою жертв – рухом, прислухаються до розмови. Василь уже був тут. Мене штурхнули в перегородку досить далеко від нього. Та ми привітались поглядами й підняттям рук. Сидимо по-турецьки. Суворі, похмурі, мов гори в лиху погоду. Та, як казав поет О. Олесь, "з журбою радість обнялась" хоч на кілька хвилин. Василь підвівся і на повний голос вигукнув: "Дорогі браття! Великдень уже минув, але згадаймо про нього й заспіваймо великоднє "Христос воскрес!" Всі якось тяжко встали й величаво заспівали "Христос воскрес із мертвих, смертю смерть поправ і сущим во гробі живот даровав!" Дорого нас коштував цей "Христос воскрес!" У хлів, мов звітрені вовки, увірвались поліцаї, жандарми, терористи, детективи. Б'ють кого попало. А Василя, мене та інших вибірково тягнуть у приміщення-катівню на вислух. Всі повертаються зі свіжими синяками, кривавими рубцями на обличчях. Звичайно Василеві найбільше дісталось. Та, повернувшись, він вигукнув: "Христос воскрес!" Всі одностайно відізувались "Во істинно воскрес!" Наш голос, великодня пісня долинула й до простих, чесних, працьовитих угорок, які через розбиті віконні шибки кидали нам хліб, солонину, ковбасу, яблука...

Нарешті через три місяці, 27 червня 1939 р. була проголошена амнестія й групами покалічених в'язнів пускали додому. З того часу наші тернисті дороги з Василем розминулись назавжди.

* * *

Василь Гренджа-Донський залишив довічні сліди доброго, корисного й найкращого в людській пам'яті на ниві відродження нашої культури, літератури. Він оспівав нашу славу минувшину, будив і будить свідомість народу, вчив і вчить любити рідний край, його неповторну красу, рідну мову, пісню.

Нині схиляємо голови перед його невисипущою бджілкою, дочкою поета Зіркою, яка в нелегких матеріальних умовах підготувала до друку вже двадцятий том творів свого батька в ЗСА. Відрадно знати, що після довгого замовчування, в наш сприятливий час, у кінці минулого року ужгородське республіканське видавництво "Карпати" (директор В. Данканич) випустило в світ об'ємистий том вибраних творів письменника й готується до видання том щоденників. А з нагоди Ювілею – 95-річчя від дня народження видатного майстра красного слова, 23 квітня відбудуться урочистості вшанування його світлої пам'яті в Ужгороді, в його рідному Міжгір'ї й по всій Верховині.



Члени Головної Управи Товариства "Бойківщина" в домі пані Галі Утриско (2-га зліва) в Філадельфії, 1991 р.

ШАНОВНІ КРАЯНИ!

Нашому часові властиве глибоке зацікавлення людей цивілізованих націй своєю "малою батьківщиною" – краєм предків. Для нас малою батьківщиною є чарівна перлина Русі-України – Бойківщина.

Розташована ця земля у басейні Карпат, на теренах Івано-Франківщини, Закарпаття, Львівщини, частково на території, що відійшла до Польщі, Словаччини. Від віків живуть тут працюючі, щедро обдаровані, відважні українці-бойки.

На цій землі побачили світ Юрій Дрогобич і Григорій Чуй Русин, Петро Конашевич-Сагайдачний і Юрій Кульчицький, Іван Франко, Андрій Чайківський і Василь Гренджа-Донський, Андрій Мельник, Августин Волошин і Степан Бандера та сотні, коли не тисячі, інших славних синів українського народу.

Справжнє відродження нації неможливе без відродження її територіально-субетнічних частин. Навіть найбільша ріка пересихає, коли в неї не вливаються менші річки і притоки. Що глибше етнічне коріння у людини, то важче відірвати її від рідної землі і народу, денаціоналізувати і манкуртизувати.

Водночас люди, приналежні до однієї нації, не можуть і не мусять бути однакові, ніби біороботи, бо така нація втратить внутрішнє різнобарв'я, а з ним привабливість та життєву силу. Ми – українці, але разом із тим бойки, гуцули, лемки, волиняки, поліщуки, покутяни, слобожанці ... – розмаїття в органічному і гармонійному поєднанні.

Усе це спонукає нас до відродження у незалежній Україні науково-культурологічного Товариства "Бойківщина", яке успішно працювало в міжвоєнні роки на матірній землі, а в часи московсько-більшовицької окупації – у країнах вільного світу: США, Канаді, Великобританії. За межами України продовжував друкуватись "Літопис Бойківщини", який знову повинен виходити на рідній землі.

Тепер у кожному населеному пункті Бойківщини доцільно створити первинні осередки, що будуть об'єднуватись у самоврядні районні організації, які разом із організаціями в інших регіонах України та за її межами творитимуть Товариство "Бойківщина" з координаційним центром у м. Дрогобичі. Наукове дослідження Бойківщини вестиметься також у Львові, Ужгороді, Івано-Франківську, Мукачеві та інших містах.

Основними напрямками діяльності Товариства є всебічне вивчення бойківського субетносу в усіх аспектах його історії та життєдіяльності, відродження і плекання традицій, звичаїв, обрядів,

проведення фестивалів, конкурсів, конференцій, діяльна турбота про матеріальний та духовний розвій бойківського краю. Треба взяти на облік і не дати загинути жодному пам'ятникові історії, культури, природи, піклуватись про реставрацію замків, церков та інших споруд, які мають хоч найменше значення для історії та культури нашої землі.

Не сміє загубитись на дорогах життя жодна обдарована бойківська дитина!

Потрібно створювати музеї, заповідники, розвивати народні промисли, вивчати фольклор і діалектичні особливості мови, залучати населення до активної діяльності з метою культивування національно-субетнічних вартостей, зміцнення здорового способу життя, моральності та етики.

Бойківщина має стати квітучим краєм людей, які цінують свою гідність, шанують минуле і певні майбутнього.

Дбаючи про свою малу батьківщину, ми тим самим дбатимемо і за нашу велику Батьківщину – українську державу, діятимемо для добра всього нашого народу і на славу Україні.

Ініціативна група:

Я. Радевич-Винницький, голова Товариства з наукових питань;

Л. Сікора, голова Товариства з організаційних питань;

о. Мирон Бендик; М. Глубіш; В. Грабовський; М. Лев; Ю. Модрицький; М. Сікора; Н. Яцків

Високоповажна пані Утриско!

Ставимо Вас до відома, що 19 березня 1992 року в Україні відновлено науково-культурологічне Товариство "Бойківщина". Це відбулося під час Всесвітніх бойківських фестин у м. Турці, за програмою яких була проведена установча конференція для відродження Товариства на матірних землях. Цьому актові передувала значна підготовча робота. У м. Дрогобичі в червні 1991 року було створено ініціативний комітет з 11 осіб, який погоджував свою діяльність щодо відновлення Товариства "Бойківщина", мети та напрямків його функціонування з окремими зацікавленими особами та організаціями. Зокрема, комітет був у контакті з М. Турецьким (США), Гринашем (Великобританія), Косаком (Франція), Самбірським музеєм ім. Кобільника, Львівським інститутом народознавства та ін.

На установчій конференції ухвалено випускати щомісячну газету "Бойки", відновити видання в Україні "Літопису Бойківщини" з продовженням нумерації усіх попередніх його видань, започаткувати випуск "Бібліотеки Бойківщини".

Наукова Рада просить Вас кооптувати своїх членів до складу Ради, виділити кореспондентів вищезгаданих видань, прислати копії документів про діяльність Вашого Товариства, адреси відділень, найважливіші публікації Товариства і про Товариство. Просимо також викласти свої міркування щодо подальшої діяльності Товариства, нашої співпраці, видавництва та розповсюдження друкованої продукції, повернення на Батьківщину архівних матеріалів (копій) та інших напрямків роботи.

Наперед дякуємо Вам,
і з щирою пошаною

*Любомир Сікора
Ярослав Радевич-Винницький
15. 10. 92*

Наша адреса: Україна, 293720 м. Дрогобич
вул. Шевченка, 24
педагогічний інститут
Радевичу-Винницькому Я. К.

Надсилаємо Вам перше число газети "Бойки" (Дрогобич, вересень 1992 р.)

Головна Управа Товариства „Бойківщина”

2222 Brandywine St., Philadelphia, Pa. 19130 — USA
Telephone: LOcust 7-3186

Ч.

Філадельфія, Па.

1988

Радіємо, що наші краєни на батьківщині починають продовжати працю Т-ва "Бойківщина". У відповідь на письма, які наспіли до нас в справі діяльності нашого товариства від Т-ва "Бойківщина" в Самборі і Дрогобичі інформуємо: Ми видали 52 чисел "Літопис Бойківщини", монументальну книгу "Етнографія Бойківщини", та "Літературна Бойківщина" і "Мистецтво Бойківської Церкви". Всі ці наші видання (крім кількох початкових чисел Літопису, яких вже не маємо) ми вислали до Самбора, Турки, Дрогобича, в яких Ви знайдете крім історичних і етнографічних матеріалів, біографії бойківських діячів, які були для нас доступні і це є наша діяльність за понад 20 років існування нашого товариства.

Копії архівних матеріалів, які знаходяться в Студії Осередку Української культури при Джуніор Коледж Сестер Василянок передала до Самбора куратор студії Христина Їжак.

Крім того є готова до друку "Монографія Самбора" др. Ю. Рабія, яка зберігається в родині Рабіїв, цінна праця для самбір'ян, які повинні зайнятися її виданням. Богдан Рабій, 2329 Sunset Ave. Utica, N. Y. 13502

П. Люба Тимчук зберігає "Бойківські Оповідання" написані бойківським говором свого чоловіка Романа, знаного актора укр. сцени, готові до друку. Luba Tymchuk, 1969 Tanglewood Dr. Snellville, GA 30278.

За Головну Управу Т-ва "Бойківщина"

Галина Утриско

В м. Самборі на Львівщині відновлює роботу розформований в 1954 році музей "Бойківщина". Передбачено мати в музею фотографії, друковані праці і біографії колишніх відомих діячів на Самбірщині. Рідні багатьох самбір'ян мешкають в діаспорі, тому просимо направляти нам матеріали, що стосуються діяльності їхніх родичів: нам відомо, що в діаспорі мешкають рідні:

проф. Антона Княжинського (помер у Філядельфії),
Суд. радника Івана Козбура,
Голови Союзу українок в Самборі Марії Козбур,
Пароха Самбірської церкви Франца Рабія,
доктора Юль'яна Рабія,
доктора Михайла Рабія (похорон. в Нью-Йорку),
доктора Володимира Рабія (похорон. в Нью-Йорку),
кооператора Івана Макуха,
інженера Михайла Мартинця,
професора Івана Сілецького,
отця Станіслава Дашо (похоронений у Філядельфії),
радника Данила Стахура,
поета Остапа Луцького (є син і сестра),
політдіяча Юль'яна Татомира (помер в Зальцбургу),
священника Івана Федевича,
радника Івана Рогуцького (помер в Нью-Йорку),
священника Юрія Кміта,
священника Миколу Баранецького (помер в Філядельфії)
музиканта Богдана Пюрка (помер в Детройті),
інженера Олександра Татомира (помер в Трентоні),
професора Олександра Бережницького (помер в Бофоло),
музиканта Євгена Форостини,
Івана Боберського,
доктора Всеволода Ріпечького і багато інших.
Якщо можливо надрукувати таке оголошення в газеті.

Самбірське товариство "Бойківщина"

Самбір, 16. 10. 92 р.

Голові товариства "Бойківщина" в США
Редакції журналу "Літопис Бойківщини"

Самбірський осередок товариства "Бойківщина", громадськість та вчителі хочуть відзначити 100-річчя від дня народження літератора, етнографа, соціолога, співзасновника товариства і музею "Бойківщина", професора Самбірської гімназії Антона Княжинського, яке виповнюється 20 лютого (24 січня) 1993 року.

Сл. п. А. Княжинський після 10-літніх мук в більшовицьких Гулагах виїхав до сім'ї в США, там написав кілька книжок: "Творчий шлях Лесі Українки", "Дух нації", "На дні СРСР".

Ми будемо Вам дуже вдячні якщо перешлете нам ці його твори та інші матеріали, які стосуються його життя.

Всі матеріали після використання і демонстрації на відзначення 100-річниці в Самбірській школі Но 2, де була колись гімназія в якій працював проф. А. Княжинський та його рідному селі Тисовиці, будуть зберігатись як експонати в Самбірському музею "Бойківщина".

З глибокою пошаною

*голова Самбірського осередку
товариства "Бойківщина"
Василь Семчишин*

Україна
292610 м. Самбір
Львівської області
вул. Бісківська, 10

УСМІХНУЛАСЬ ДОЛЯ...

Споминами жили,
В мріях потопали,
Тут за океаном
Вісток з краю ждали.

Приходили вісті
Не було чим радіти,
Чорнобиль, трагедія,
Хоровиті діти.

Дає Бог терпіння
З ними нагороду.
Усміхнулась доля
Нашому народу.

Врешті ми діждались
Такої хвилини,
Надійшли із Краю
І добрі новини.

Як метеор з неба
Вістка прилітає,
Україна з себе
Кайдани скидає.

Вийшли лицарі з Карпат,
Козаки із Січі
Воля – Воля – Воля – нам
Крикнули аж тричі.

Відізвався і зов крови
В тих, що забували,
Що батьки їх за Україну
Голови поклали.

Всі монолітом
Скалу цю розбили,
Тараса і Франка
Заповіт сповнили.

Від Карпат, аж по Крим
Народ заявив:
"Україні Воля!"
Союз завалив.

Радісно зацвіла
Червона калина
Вже не буде стара мати
Дождити сина.

Летить степом буйний вітер
В Київ попадає,
Синьо-жовтий він прапор
Тепло обнімає.

Тисяча літ – Христову віру
Народ прославляв,
В нагороду від Всевишнього
Волю дістав.

Роман Стахур
член Т-ва "Бойківщина", Огайо, ЗСА.

ЧЛЕНИ Т-ВА "БОЙКІВЩИНА" -- ВІДДІЛ ТОРОНТО -- ВІДВІДАЛИ БОЙКІВЩИНУ

П. Василь Славич, родом з села Михнівець, Турчанського повіту, провів п'ять тижнів – червень і 1-й тиждень липня 1992 р. – в Україні. Зокрема цікаво оповідає про свій 3-тижневий побут біля Одеси, в селі Агафіївка (район Любачівський, область Одеська) де жили його 4 сестри і брат, а тепер живуть 40 племінників. Сестер і брата, як багато інших бойків, переселено з Турчанського повіту в Одеську і Дніпропетровську області 1951 р., тоді як землі бойківські і лемківські прилучено до Польщі (акція Висла).

Всі ці переселені бойки працювали в колгоспах та мали також свої хатки. Оповідали про своє захоплення багатством і родючістю української землі – українським чорноземом – який пустою лежав. Хоч бідні селяни, ці бойки вважали себе амбасадорами і вони ширили національну свідомість в частині України де населення жохливо зросійщене, виховували дітей в українському дусі та робили велику освідмлюючу роботу. Старших вже мало лишилося живими. Їхні діти та внуки знають по українськи хоч говорять часто по російськи, бо так звикли, і поженились з тамтешніми людьми. Багато з них відвідують Бойківщину. Всі освічені (освіту набули часто в Одесі).Щодо матеріального життя, всі вони мають гарні доми, живуть досить добре, їдять достатньо, непогано вбрані, хоч ціни справді високі. Великою полегшою є мати рідних чи приятелів в колгоспах.

П. Славич був на базарах в Одеській області. Одна продавщиця казала, що він перший покупець, що заговорив по українськи. Стрінув на такім базарі жінку з Коломиї, яка возить продавати ковбаси власного виробу аж під Одесу. Цінить 140 крб. за кілограм, але як українською мовою звернеться хто до неї то дає за 130.

П. Славич провів також два тижні на Бойківщині. Відвідав Дрогобич, Стрий, Турку, Трускавець, Самбір, де стрічався з директорами музею "Бойківщина". Все це дуже гарні містечка, але занедбані.

Подорожував п. Славич в більшості автобусами, бо це надзвичайно цікавий спосіб подорожування. Автобуси невідгдні, переповнені, є "шалені" черги та стиски за білетами, але в цей спосіб можна обсервувати та стрічати людей, слухати їхніх розмов, бачити їхню поведінку та багато навчитись про теперішню Україну.

Всюди в Україні, чи на заході чи на сході, люди вважають що еміграція має їм дати фінансову допомогу.

Які різниці між західною і східною Україною? Київ – прекрасний, чудові церкви, широкі бульвари, багато зелені – каштанових дерев. Це величає місто, яке зробило на п. Славича багато сильніше враження як Львів. Але інші міста на сході всі подібні до себе і не такі гарні. Всюди чути російську мову, хоч у Києві в підземці заповідають станції тільки українською мовою. Люди сердечні, але, на жаль, національної свідомості в них мало.

Натомість, як переїхати Збруч, все стає інше, заможніше, чистіше, і всюди на західних землях вища національна свідомість.

Які ще моменти пригадує п. Славич?

В Одесі побачив несподівано поїзд зі Львова – вся обслуга західноукраїнська, на локомотиві синьожовті паси і тризуби. Був це дуже зворушливий момент.

А на Бойківщині біля м. Долини зворушили його дуже Довбушові скали – Довбуша "ліжко" викроєне в гранітній скалі.

І ще веселий момент. В автобусі в Одесі, де переважає російська мова, він говорив, розуміється, по українськи. "Єто бандеровци", – замітив любязно якийсь чоловік і дуже хотів знати, чи "у Вас лучше як у нас?"

П. Василь Славич просить помістити цей віршик, написаний одним з його кузенів, молодим бойком з Одеської області.

Коли прийшли на Вкраїну,
Росіяни й Німці.
Розійшлися по всім світі,
Наші Українці.

Ви пішли...
А Україна за вами журилась,
Не одна гірка сльозина,
Із очей скотилась.

Нас розвела гірка доля,
По різних дорогах,
Тож не можеш зустрітися,
На рідних порогах.

Ви живете сестри і брати,
Поза океанами.
Повертайтеся на Вкраїну,
До рідної мати.

Як не хочете на зовсім,
То хоч у гостину.
До рідненької матусі,
На рідну Україну.

Вона щиро Вас зустріне,
Напоїть, нахормить.
І як мати ріднесенька,
Діточок пригорне.

Незабудьте за Україну,
Незабуде вона Вас.
Пам'ятайте що на світі,
Є дві матері у нас.

Перша мати – мати божа,
То небесна ненька.
Друга мати, це Україна,
На завжди рідненька.

З України написав: Смолій Іван В.

* * *

П. Василь Стасишин, секретар Торонтського Відділу Т-ва "Бойківщина", подорожував літом 1992 р. з родиною та приятелями по цілій Бойківщині. Говорить про красу Карпат, про прекрасні хати на Гуцульщині, про курортні місця як Ворохта, Яремче. Перебував у Івано-Франківську де стрічався з головою льокального товариства "Меморіал" ім. Василя Стуса Романом Круциком, з анонсеркою студії Галичина в Івано-Франківську та поеткою Ольгою Бабій та іншими.

У п. Стасишина цікаві відео з його побуту в Україні. Ось інтерв'ю з "Ганусею" з с. Яблуниця, дочкою воїнів УПА, народженої таки в лісі де опісля її батьки і загинули. Як виходила заміж, одна жінка передала їй різні цікаві документи, які отримала від її батька для переховування.

Ось представник проводу ОУН, п. Роман Круцин, говорить про УПА, про те, щоб діяспора допомгла "нам стати господарями вільної землі", про те що хотів би побачити "цивілізований світ", головню Канаду, придивитися, хоч жити хоче в Україні.



П.С. Сташин з дружиною Юлією під тимчасовим пам'ятником Степана Бандери (спорудженим після знищення першого пам'ятника)

У п. Стаशिшина теж надзвичайно цікаві відео з святкувань в честь юдини Шухевичів, та зворушуючий фільм про Дем'яновий Лаз. Оповідав теж, що бачив криївку, де згинув полк. Гром-Твердохліб.

П. Сташин привіз також копії багатьох документів, як, наприклад, звернення Меморіалу в Ів. Франківську до Президента Леоніда Кравчука про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні, та про ці і структури УПА на території Івано-Франківської області.

22 люця 1992 р. п. Сташин дав газеті "Відродження" інтерв'ю під заголовком "Не лише жити надією..." Розмову вів Богдан Вівчар. В цім інтерв'ю п. Сташин подав свої враження про зміни які зайшли в Україні від його останніх відвідин тому два роки. Хоч Україна офіційно зільна і визнана всіма державами, реальних змін він на жаль не бачить. Наприклад, всі візи, квитки і т.п. замовляються через Москву. Літаки в Україну летять через Москву. Пошта, телефонічні і телеграфічні зв'язки, навіть допомога і валюта, яку збирають в Канаді – все це іде через Москву.

На питання: "Пане Сташин, розкажіть про себе, про те, кого Ви репрезентуєте в Україні", п. Сташин відповідає:

– Я активіст задопомогових і культурницьких організацій і співучасник видавничої місії, яку очолює перший голова Комітету захис-

ту УГКЦ Йосип Тереля. Ми пропонуємо і конкретну матеріальну допомогу, і чимало літератури, виданої на теренах Америки, яка стосується історії України. Вона допоможе швидше сягнути духовного відродження нації.

Сам я економіст, добре знаюсь на сільській господарці і готовий допомогти вашим фермерам у відродженні сільськогосподарського виробництва. І дивлюсь на цю справу так, як у Канаді: важливо не тільки виростити, але й зібрати, переробити. зберегти і продати продукцію. Якщо цей ланцюг буде зв'язаний, то Україна швидко нагодує своїх громадян. І не лише. Але треба її рятувати уже нині.



Дім "Меморіалу" в Івано-Франківську, 1991 р, відбудова.



**Свято в честь родини Шухевичів в с. Тишківці, Городенського району, де
прадід Юрія Шухевича був священником, липень 1992 р.
(стоїть з палицею -- Юрій Шухевич)**

З'їзд УПРАВИ ТОВАРИСТВА "БОЙКІВЩИНА" В ГАМІЛЬТОНІ

В неділю, 31 січня 1993 р. в Гамільтоні відбувся З'їзд Головної Управи Т-ва "Бойківщина" на східну Канаду. З'їзд організував п. Андрій Лоштин, член Головної Управи, і цей з'їзд відбувся в його домі. Взяли участь у З'їзді:

з Торонта: п. Василь Славич, голова Торонтського відділу т-ва "Бойківщина", п. Семен Стасишин, секретар того ж відділу та п. Василь Шаран, голова т-ва "Бойківщина" на Канаду;

з Гамільтону: інж. Михайло Бучок, п. Василь Тисовський з дружиною Леною, п. Василь Гавдан, п. Степан Яворський.



Стоять зліва на право: В. Славич, С. Яворський, В. Гавдан,
Л. Тиховська, А. Лоштин, В. Шаран.
Сидять зліва: В. Тиховський, гість з України, інж. М. Бучок.

Всі присутні – це піоніри чи ініціатори організації т-ва "Бойківщина" в Канаді.

На з'їзді відбуто ряд дискусій про майбутнє Товариства, про поміч Україні і т.п. Головна Управа вирішила в першу чергу розв'язати Гамільтонський відділ як такий і прилучити його до Торонтського відділу т-ва "Бойківщина". Є на це дві причини: мала кількість членів і, зокрема, близька віддаль між Гамільтоном і Торонтом. Присутні пригадували собі доповідь пок. проф. Миколина, учителя під час війни на Бойківщині, який з гумором оповідав, що бойки по традиції прагнуть єдності і великості: тоді коли в лемківських селах було по кілька церков, бойківські мали одну більшу церкву.

Хоч багато членів Товариства померло або є старшими людьми, рішено все ж таки продовжувати працю в мірі можливостей, сприяти активізації Товариства та помагати бойківським музеям і організаціям в Україні (наприклад в Самборі, Дрогобичі) фінансово, науково (пересиланням книжок і публікацій як "Літопис Бойківщини", що друкується в Торонті) та морально.

Присутній Василь Славич.

СУМНА СТОРІНКА

1 липня 1992 р. відійшов у вічність на 87 р. життя Михайло Волосянський, довголітній передплатник "Літопису Бойківщина". Дружині й дітям складаємо вислови сердечного співчуття.

18 серпня 1992 р. відійшов у вічність Богдан Гарбовський, довголітній лікар в Турці на Бойківщині і Ютиці в Америці, довголітній передплатник "Літопису Бойківщина". Родині складаємо глибокі вислови співчуття.

16 жовтня з волі Всевишнього відійшов у вічність о. Володимир Грабець, народжений 13 липня 1906 р. на Бойківщині, довголітній передплатник "Літопису Бойківщина". Глибоке співчуття родині складає Гол. Управа Бойківщини і всі бойки.

24 жовтня 1992 р. відійшла у вічність на 79 р. життя Марія з Богданів Даниш, уродженка м. Заводці на Бойківщині. Довголітня передплатницка "Літопису Бойківщина".

Родині складаємо найсердечніші співчуття.

11 грудня 1992 р. відійшов у вічність на 83 р. життя Іван Лодинський, мешканець Турки на Бойківщині, довголітній передплатник "Літопису Бойківщини".

Родині покійного складаємо сердечні співчуття.



ПРЕСОВИЙ ФОНД 1992 р.

Пані Люба Тимчук жертвувала на пресфонд Бойківщини в пам'ять свого мужа Романа, широко відомого актора української сцени \$200

Також зложили:

Шепко Анна (Німеччина)	\$25
Сольчаник Андрій	\$24
Гац Остап	\$20
Загайкевич Наталія	\$17
о. Грабець Володимир	\$10
Козбур Тарас	\$10
Стубан Франк	\$6
Нестерчук Марія	\$5
Яворська Осипа	\$4
Домбчевський Роман	\$4
Бараницький Мирон	\$3
Кічуrowsька Теодозія	\$3
Лінинський Микола	\$2
Сольчаник Богдан	\$2
Стецьків Євген	\$2
Кавка Микола	\$2
Шпиталь Леся	\$2
Грабець Роман	\$1
Лодинський Іван	\$1
Зачко Осип	\$1

